

Η συνταγματική εγγύηση της πανεπιστημιακής αστυνομικής εξουσίας**

«[Τ]ο Συνταγματικό Δίκαιο είναι μεν κατ' εξοχήν 'πολιτικό δίκαιο', αυτό όμως δεν σημαίνει ότι... μπορεί ο καθένας... να γυμνάζει τον επιστημονικό του ερασιτεχνισμό ή να δοκιμάζει τον πολιτικό του τυχοδιωκτισμό, καλύπτοντας την έλλειψη συστηματικής διερεύνησης, ανάλυσης και επεξεργασίας των σχετικών με το θέμα συνταγματικών διατάξεων με... γενικόλογες... εκφράσεις... [Α]ποτελεί κλάδο της νομικής επιστήμης που έχει το δικό του αντικείμενο και διαθέτει ιδιαίτερη μέθοδο μελέτης»¹

Η εισήγησή μου θα μπορούσε να έχει ως τίτλο: *η συνταγματική εγγύηση του πανεπιστημιακού ασύλου*: δεν τον έχει· προτείνω μάλιστα την πλήρη εγκατάλειψη της έννοιας: *πανεπιστημιακό άσυλο*, διότι οι τρέχουσες χρήσεις της έχουν στο επίκεντρό τους μια δημοσιογραφική ή εκλαϊκευμένη μεν, αλλά νομικά εσφαλμένη αντίληψή της ως *ετεροδικίας* ή ως ενός *πανεπιστημιακού* (ουσιωδώς εκκλησιαστικού) *αβάτου* για τις δικτυικές αρχές², η οποία έχει πολύ μακρινή και εξ αγχιστείας (ίσως από έναν μεσαιωνικό

* Αναπληρωτής Καθηγητής Φιλοσοφίας του Δικαίου στη Νομική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

** Εισήγηση σε ανοικτή εκδήλωση του Επιστημονικού Ομίλου «Αριστόβουλος Μάνεσης» και του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών με θέμα: «Η 'κατάργηση' του πανεπιστημιακού ασύλου και η θρησκευτική κατήχηση στην εκπαίδευση: το Σύνταγμα σε δοκιμασία;» (Αθήνα, 27.11.2019). Ο τίτλος της εισήγησης, κατά το πρόγραμμα: «Η συνταγματική εγγύηση του πανεπιστημιακού ασύλου». Βασίζεται σε μια σειρά επίκαιρων αναρτήσεων και σχολίων μου, από 23.6. - 31.8.2019, στην ηλεκτρονική σελίδα: <https://www.facebook.com/PhilipposVassiloyannis>. Το επισημαίνω, διότι, παρά τις αντιρρήσεις και τη μεμφιομορία όλων των εκδοχών και αποχρώσεων του πολιτικού συντηρητισμού (περισσότερα στο πρόσφατο βιβλίο μου, *Το μίσος για τη φιλελεύθερη δημοκρατία* [Αθήνα: Εκδόσεις Ευρασία, 2019], *passim*), τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, εφ' όσον τηρούνται στοιχειωδώς οι όροι της διαβούλευσης (οι οποίοι δεν εννοούν, βέβαια, τον φανατισμό), πέρα από τη διεύρυνση των σχέσεων *φιλίας*, έχουν και ακριβοδικαιη δημοκρατική αξία. Πολλές φορές μάλιστα οι προδιαγραφές των εν λόγω μέσων λειτουργούν παιδευτικά: από μας, τους ελεύθερους και ισότιμους πολίτες, εξαρτάται η πλήρης και προσήκουσα αξιοποίησή τους: είναι μάλλον ευτύχημα, π. χ., το γεγονός ότι τα μέσα δεν εννοούν την φλυαρία ή την κακή λογοτεχνία των πολλών καλολογικών στοιχείων (ουσιωδώς αντιδημοκρατική).

¹ Αριστόβουλος Ι. Μάνεσης - Αντώνης Ν. Μανιτάκης, *Ο θεσμός της αναπλήρωσης του Προέδρου της Δημοκρατίας κατά το ισχύον Σύνταγμα* (Αθήνα - Κομοτηνή: Έκδοση Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1993), σς 15 επ.

² Από τις διαθέσιμες στο διαδίκτυο (<https://tinyurl.com/ly3nxsedk>) σελίδες ενός βιβλίου του ευπατριδής Σωτήρη Χατζηγάκη, σε αγγλική μετάφραση, *China 1978-2008: The Rebirth of Dragon*, πληροφορούμαστε ότι στην Κίνα δεν υπάρχει «δικαίωμα στο πανεπιστημιακό άσυλο» με την απαραίτητη παρενθετική επεξήγηση: «όπως στην Ελλάδα». Τέτοιο (ατομικό) δικαίωμα, στην ελληνική έννομη τάξη, δεν υπήρξε, βέβαια, ποτέ. Προηγουμένως, σε σχετική συνομιλία τους, πρύτανης κινεζικού πανεπιστημίου ενημερώνει τον συγγραφέα ότι το Πανεπιστήμιο διαθέτει εσωτερική υπηρεσία ασφαλείας, στελεχωμένη από υπαλλήλους του, χωρίς να έχει «δικαίωμα ασύλου» (πώς του ήρθε, άραγε, στον νου;), αν απαιτηθεί δε, η ίδια υπηρεσία καλεί σε βοήθεια την αστυνομική αρχή. Και πάλι, ο συγγραφέας διευκρινίζει σε υποσημείωση, ότι το δήθεν (ατομικό) δικαίωμα ασύλου ισχύει και ασκείται συχνά στα ελληνικά πανεπιστήμια από τους φοιτητές (με καλή ή κακή πίστη), έγκειται δε στην ασυλία κάθε φοιτητή από σύλληψη ή καταδίωξη, ενόσω βρίσκεται εντός των τειχών του πανεπιστημίου (!). Ο πρύτανης, αν βελτίωνε την περιγραφή του, ιδίως ως προς την υπό προϋποθέσεις και ύλογες εξαιρέσεις εξουσία των πανεπιστημιακών αρχών να καλούν την αστυνομική δύναμη, θα περιέγραφε την πράγματι συγγενή εγγύηση της πανεπιστημιακής αστυνομικής εξουσίας κατά το Σύνταγμά μας (όπως θα εκτεθεί στη συνέχεια). (Ο Γιώργος Σεφέρης κάτι θα είχε, ασφαλώς, να πει για αυτή τη γελοιοποίηση της έννομης τάξης της χώρας μας διεθνώς...)

γάμο εκκλησιαστικών και νομικών) *εννοιολογική* συγγένεια με τον ομώνυμο *terminus technicus*, οπωσδήποτε δε με την αντίληψή της ως σύγχρονης (νεωτερικής) *συνταγματικής εγγύησης*. Εν πάση περιπτώσει, η νηφάλια και εποικοδομητική πραγμάτευση του συνταγματικού ζητήματος (στο οποίο αυστηρά περιορίζεται η εισήγηση) μάλλον και αυτή απαιτεί την αντικατάσταση της έννοιας από την πολύ ακριβέστερη και ιδεολογικά καθόλου βεβαρημένη: *πανεπιστημιακή αστυνομική εξουσία*.

Η τελευταία δεν είναι εξεζητημένη ούτε σκανδαλώδης, ως άσκηση αστυνομικής εξουσίας από μη αστυνομική αρχή³: ήδη, στην έννομη τάξη μας, έχουμε, π. χ., την περίπτωση της αστυνομικής εξουσίας του Προέδρου της Βουλής, η οποία ασκείται – σημειωτέον– εν ονόματι της Βουλής ως οργάνου του κράτους, κατά το άρθρο 11 § 5 του σχετικού Κανονισμού που η ίδια, αυτονομοθετώντας, ψήφισε: η πανεπιστημιακή αυτοδιοίκηση, αν και πλήρης κατά το Σύνταγμά μας, δεν αποτελεί όμως, κατά τα κοινώς παραδεδεγμένα, περίπτωση αυτονομίας· δεν εξαρτάται κανονιστικά από το Σύνταγμα και μόνο, αλλά και από τους *σύμφωνους προς αυτό νόμους*, ιδίως τους *οργανισμούς των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ)*· και από ειδική, δηλαδή, νομοθεσία, όχι απλώς μια κοινή. Η πανεπιστημιακή αστυνομική εξουσία, ωστόσο, όπως θα εκτεθεί στη συνέχεια, αποτελεί συνταγματική εγγύηση της *πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ*.

Ο Αριστόβουλος Μάνεσης, σε μια περισπούδαστη σχετική μελέτη του⁴, αν και θέτει, κατ' αρχάς, το σχετικό θεσμικό ζήτημα ως ζήτημα *αποχής* της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις στους πανεπιστημιακούς χώρους, δεν αφήνει καμία αμφιβολία ότι η εν λόγω αποχή συνυφαίνεται, «σύμφωνα με παλαιά ευρωπαϊκή παράδοση», με την *ευθύνη*, συνεπώς την *εξουσία* (καθότι ευθύνη χωρίς εξουσία δεν νοείται) των πανεπιστημιακών αρχών για την τήρηση σε αυτούς της τάξης και της ασφάλειας. Και διευκρινίζει: «χωρίς τη θέληση της Συγκλήτου τα αστυνομικά όργανα δεν μπορούν να εισδύσουν και να επέμβουν παρά μόνο σε περίπτωση που τελείται αξιόποινη πράξη η οποία στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας». Θα προσέθετα εκ προοιμίου: και σε *ανάλογες*, κατά *εισαγγελική κρίση*, περιπτώσεις. Κατά τον ίδιο, το πανεπιστημιακό άσυλο «*συνέχεται άρρηκτα*» τόσο με την ακαδημαϊκή ελευθερία όσο και με την «*πλήρη αυτοδιοίκηση*» των ΑΕΙ: συνεπώς, κατοχυρώνεται στο άρθρο 16 του Συντάγματος.

³ Κατά την § 27 του από 14.4.1837 βασιλικού διατάγματος περί Κανονισμού του Πανεπιστημίου, «[η] διεύθυνσις και αστυνομία του πανεπιστημίου ανατίθεται εις ένα πρύτανιν».

⁴ Βλ. «Η συνταγματική προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας», *in* *Συνταγματική θεωρία και πράξη* (Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Σάκκουλα, 1980), σς 702 επ.

Η εν λόγω άποψη του Μάνεση κρατεί απολύτως –εξ όσων γνωρίζω– μεταξύ των Ελλήνων συνταγματολόγων⁵, τουλάχιστον μέχρι τελευταία⁶: το από Οκτωβρίου 2007, π. χ., έγκυρο ψήφισμα της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, συνταχθέν από τον Αντώνη Μανιτάκη⁷, έχει ως προκειμένη ότι το πανεπιστημιακό άσυλο, ως συνταγματικά κατοχυρωμένο, αποκλείει «τις αυθαίρετες –χωρίς άδεια– παρεμβάσεις ή εισβολές των αστυνομικών αρχών στους πανεπιστημιακούς χώρους». Ωστόσο, ο ίδιος, σε πρόσφατο άρθρο του⁸, ενώ επαναλαμβάνει, κατά βάση, την επιχειρηματολογία τού ψηφίσματος, δεν υποστηρίζει ακριβώς τα ίδια για τα ίδια, επειδή προηγουμένως έχει αντικαταστήσει την ανωτέρω παρενθετική αυστηρή διαδικαστική ρήτρα: *χωρίς άδεια με την κανονιστικά τετριμμένη και πλαδαρή ουσιαστική: χωρίς νόμιμο λόγο*. Η ακαμψία δεν αποτελεί, βέβαια, ερμηνευτική αρετή· ερμηνευτική αρετή, αν και όχι απόλυτη (όπως θα εξηγηθεί), αποτελεί όμως η *συνέπεια*. Σε μια ενεργό αντιγνωμία πάντως, η ακαμψία δεν χαρακτηρίζει εκ προοιμίου ούτε τους μεν ούτε τους... δεν· ενδέχεται δε αμφοτέροι να διακρίνονται για την ακαμψία τους.

Η ακαμψία δεν αποτελεί μάλιστα ούτε *πολιτική αρετή*, αλλά, για να μιλήσουμε απερίφραστα, σύμπτωμα *φανατισμού*· δηλαδή *βλακεία*, συνυφασμένη συνήθως, στα συγκείμενα του θέματός μας, με την πολιτική νεκροφιλία και τη γεροντοκρατία (που – ειρήσθω εν παρόδω– δεν ευδοκιμούν στη *φιλελεύθερη δημοκρατία*). Στο πλαίσιο ενός καθήκοντος *ευμένειας* προς τους περισσότερους των συμπολιτών μας, οφείλουμε, κατ' αρχήν, σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία, *κριτική υποστήριξη* προς *κάθε* κυβέρνηση. Τηρώντας απολύτως –ελπίζω– το καθήκον της καθηγητικής *πολιτολογικής εγκράτειας*⁹, εκφράζω, κατ' αρχάς, την ανησυχία μου για την ακαμψία της κυβέρνησής μας

⁵ Εν όψει της εκδηλώσεως της σημ. **, αγαπητός συνάδελφος συνταγματολόγος που έλαβε γνώση μιας προηγούμενης εκδοχής της ανά χείρας εισηγήσεώς μου, μου εξέφρασε πολύ ευγενικά την απορία γιατί δεν παραπέμπω –έστω ενδεικτικά– στην κατά τα λοιπά «πλούσια βιβλιογραφική τεκμηρίωσή» μου, και σε κάποιες κατ' ιδίαν απόψεις των Ελλήνων συνταγματολόγων. Ίδου, λοιπόν, μια παραπομπή: «Στη Γαλλία το πανεπιστημιακό άσυλο... και η συνακόλουθη αστυνόμευση των πανεπιστημιακών χώρων μόνο από τις πανεπιστημιακές αρχές θεωρείται ως μορφή ειδικής διοικητικής αστυνομίας... [Ε]νδεχόμενη κατάργηση των παρ. 4-8 [του άρθρου 2] του ν. 1268/82 [περί πανεπιστημιακού ασύλου] με νεότερο νόμο δεν θα επηρέαζε καθόλου την προστασία του πανεπιστημιακού ασύλου σε συνταγματικό επίπεδο όπως αυτή συνάγεται από την αρχή της ακαδημαϊκής ελευθερίας και της πλήρους αυτοδιοίκησης των Α.Ε.Ι. (Ευάγγελος Βενιζέλος, «Ο 'νόμος-πλαίσιο' για τα Α.Ε.Ι.: ο κοινός νομοθέτης και το άρθρο 16 του Συντάγματος», in *Μελέτες συνταγματικού δικαίου: 1980-1987* (Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1987), σς 287 σημ. 26, 293.

⁶ Στη συζήτηση του θέματος στην Ολομέλεια της Βουλής, κατά τη διαδικασία ψήφισής του ν. 4623/2019, φτωχή και αποκαρδιωτική και για τον λόγο ότι αφορούσε, κατά βάση, την προαναφερθείσα στο κυρίως κείμενο δημοσιογραφική αντίληψη του πανεπιστημιακού ασύλου (συζήτηση καλύτερη πάντως από εκείνη της ψήφισής του ν. 4009/2011), ο βουλευτής (και συνταγματολόγος) Ανδρέας Λοβέρδος ισχυρίστηκε (εφεξής σταχυολογώ από τις σχετικές συνεδριάσεις της 7. και 8.8.2019, βάσει των πρόχειρων πρακτικών της Βουλής: <https://tinyurl.com/y4zltu3f> και <https://tinyurl.com/y9rx9jgt>) ότι, σύμφωνα με όλους (!) τους δημοσιολόγους, το πανεπιστημιακό άσυλο δεν καθιερώνεται στο Σύνταγμα· αλλά –ίσως – η αρχή της χάριτος υποχρεούει – εννοούσε ότι δεν κατοχυρώνεται ρητά (επ' αυτού στη συνέχεια του κυρίως κειμένου) ή δεν αναφερόταν στην επιστημονική βιβλιογραφία ή αναφερόταν στις προαναφερθείσες παραπλανητικές χρήσεις της έννοιας. Συναφής απορία δημιουργείται και από τον ισχυρισμό του Νίκου Κ. Αλιβιζάτου, «Πανεπιστημιακό άσυλο», in *Πραγματιστές, δημαγωγοί και ονειροπόλοι: πολιτικοί, διανοούμενοι και η πρόκληση της εξουσίας* (Αθήνα: Πόλις, 2015), σ. 400, ότι το πανεπιστημιακό άσυλο «δεν κατοχυρώνεται νομοθετικά πουθενά στον κόσμο», πράγμα που, ως προς την κατοχύρωση της πανεπιστημιακής αστυνομικής εξουσίας, δεν αληθεύει για τις σχετικές ρυθμίσεις, π. χ., στη Γαλλία και σε χώρες της Λατινικής Αμερικής βλ., εν συνεχεία, στο κυρίως κείμενο και σημ. 31.

⁷ Βλ. την *Εκθεση 2007* της Επιτροπής (Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο, 2008), σς 131 επ.

⁸ Βλ. «Οι καταχραστές του ασύλου», *Η Καθημερινή*, 4.8.2019, σ. 5.

⁹ «Μόνο το 1965-1966, ήδη καθηγητής, τόλμησε όχι χωρίς δισταγμό να παραβεί το καθήκον της καθηγητικής πολιτολογικής εγκράτειας – τότε αυστηρό ιδιαίτερα για τους νομικούς: Φαίδων Θ. Βεγλερής, «Αυτοβιογραφικό σημείωμα», in *Τετράδια: 1944 - 1997* (Αθήνα: Διώνη, 1998), σ. 525. Φαίνεται ότι ισχύει ένας θεσμικής τάξεως λόγος για την *αυτοσυγκράτηση* κάποιων ηθικών

στο ζήτημα· διαβλέπω όμως, περαιτέρω, πίσω από την εν λόγω ακαμψία, πολιτική αδεξιότητα και μια κάποια επιπολαιότητα. Εξηγούμαι: η κυβέρνηση φαίνεται ότι αψηφά έναν οιονεί εμπειρικό νόμο, κατά μία ρωλιανή έννοιά του¹⁰, ότι οι κυβερνήσεις, σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία, δεν έχουν υψηλή πιθανότητα να επικρατήσουν σε μια αντιπαράθεση με στοιχειωδώς οργανωμένους φοιτητές· π. χ., σε μια αρκούντως μαζική, ειρηνική και ευρηματική (για το τελευταίο πάντως αμφιβάλλω) φοιτητική κατάληψη πανεπιστημιακού χώρου, που θα προκαλέσουν σκανδαλωδώς την κυβέρνηση να τον αντιμετωπίσει ως «κοινό δημόσιο χώρο» (κατά την έκφραση ενός κομματικού συρμού): χρησιμοποιώντας, δηλαδή, τον νόμο ως οιονεί διοικητικό μέτρο (ακόμη μία μεσοπολεμική κατάκτηση, όπως θα εκτεθεί προς το τέλος της εισήγησης), δηλαδή ως, ούτως ειπείν, παιδονόμο.

Ερμηνευτική αρετή, αποτελεί, λοιπόν, η *συνέπεια*· αλλά, όπως επισημάνθηκε, *σχετική*. Απόλυτη προτεραιότητα έχουν μόνον οι (πράγματι θεμελιώδεις) *λόγοι*: αν συντρέχουν, οφείλει να γίνει κανείς *ασυνεπής*. Η αρχή της συνέπειας σημαίνει, μεταξύ των άλλων, ότι δεν δύναται δύο (νομικές) κρίσεις (είτε συγχρονικά είτε διαχρονικά) να διαφέρουν στις κρίσιμες αξιολογικές ιδιότητές τους (ως προς τι επιτρέπεται, δηλαδή, απαγορεύεται ή επιτάσσεται σε μια έννομη τάξη) χωρίς να διαφέρουν στις κρίσιμες *μη* αξιολογικές: απλώς η παρέλευση του ιστορικού χρόνου (π. χ., όχι και από το τόσο μακρινό 2007) δεν αποτελεί κρίσιμη μη αξιολογική ιδιότητα. Η ίδια αρχή σημαίνει, επίσης, μεθοδολογικά (αν και, κατά τη γνώμη μου, πρόκειται ιδίως για το ουσιαστικό ζήτημα του σεβασμού των διαφωνούντων), ότι όποιος αμφισβητεί τα παραδεδομένα, εν προκειμένω την απολύτως κρατούσα γνώμη των συνταγματολόγων, φέρει ένα βάρος αντεπιχειρηματολογίας, στο οποίο οφείλει να ανταποκριθεί. Ως προς το συνταγματικό μας ζήτημα και μόνο, μια όψιμη αντεπιχειρηματολογία απλώς επικαλείται την *κατάχρηση* ενός θεσμού, του θεσμού του πανεπιστημιακού ασύλου, όπως όμως τον κατέστρωσε ο κοινός νόμος. Π. χ., κατά το άρθρο 2 § 5 του περιώνυμου νόμου 1268/1982, απαγορευόταν η επέμβαση της δημόσιας δύναμης σε όλους τους χώρους των ΑΕΙ «χωρίς την πρόσκληση ή άδεια του αρμόδιου οργάνου». Το τελευταίο αποτελούσε τριμελής (ήδη σατανικό στη σύλληψή του) επιτροπή, στην οποία συμμετείχε και εκπρόσωπος των φοιτητών, που αποφάσιζε μάλιστα ομόφωνα· και σε περίπτωση διαφωνίας, η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου, συνερχομένη αυθημερόν, με πλειοψηφία των δύο τρίτων των παρόντων μελών της. Η διάταξη ήταν, βέβαια, εντελώς δυσεφάρμοστη, προέβλεπε όμως την επέμβαση της αστυνομίας, χωρίς πρόσκληση ή άδεια

και πολιτικών φιλοσόφων, καθώς και κάποιων θεωρητικών νομικών, ως προς τον άμεσο σχολιασμό των πολιτικών επικαίρων. Ο λόγος αυτός συνυφαίνεται με το πανεπιστημιακό *status* τους, και, για να συνειδητοποιήσει κανείς πόσο προβληματικός είναι ο εν λόγω σχολιασμός, πόσο, δηλαδή, υπονομεύει το κύρος και τη διδασκαλία τους, αρκεί να φανταστούμε ότι απευθύνεται προς ένα απαιτητικό φοιτητικό ακροατήριό τους. Θα χαρακτηρίζα την εν λόγω αυτοσυγκράτηση *μανεσική*. Ο Μάνσης, κληθείς να αξιολογήσει, κατά το Σύνταγμα, κάποια γνωστά γεγονότα που συνέβησαν κατά την προαναφερθείσα από τον Βεγλερή χρονική περίοδο, προέβη σε δήλωση, η οποία, ολόκληρη, είχε επί λέξει ως εξής (*Το Βήμα*, 17.7.1965, πρωτοσέλιδο): «Δεν ασχολούμαι με την πολιτική, αλλά μόνον με την επιστήμη. Διά τούτο, αντί να προβώ εις οιασδήποτε δηλώσεις, παραπέμπω εις τον δεύτερον τόμον του συγγράμματός μου 'Αι εγγυήσεις τηρήσεως του Συντάγματος', που εκκυκλοφόρησε κατά τον παρελθόντα Απρίλιον, όπου ευρίσκεται διατυπωμένη, εις ανύποπτον χρόνον και μακράν πάσης πολιτικής σκοπιμότητος, η επιστημονική γνώμη μου επί του ανακύψαντος χθες (προχθές) συνταγματικού θέματος».

¹⁰ Πρβλ. John Rawls, «The Law of Peoples», in *Collected Papers* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1999) σ. 543.

της Επιτροπής, σε περίπτωση διαπράξεως αυτόφωρων κακουργημάτων ή αυτόφωρων εγκλημάτων κατά της ζωής. (Αγνοώ τις επόμενες βελτιωτικές τροποποιήσεις του νόμου¹¹.)

Η κατάχρηση μιας συνταγματικής εγγύησης, που καθ' εαυτήν προϋποθέτει την κανονιστική ισχύ της, δηλαδή τη δεσμευτικότητά της, εν ολίγοις η *αχρησία* της (με ευθύνη – σημειωτέον– πειθαρχική, ενδεχομένως δε και ποινική, των αρμοδίων πανεπιστημιακών αρχών), η οποία δεν αίρει, βέβαια, την εν λόγω ισχύ της, αποτελεί, άραγε, περίπτωση, π. χ., αλλοίωσης του συντάγματος, *επιγενόμενο*, δηλαδή, λόγο για τον νομοθέτη να την αγνοήσει εν ονόματι, κατά τη σχετική γενικολογία, της γενικής ευθύνης του κράτους να εγγυάται την τάξη και την ασφάλεια; Κατά την ωραία αντίκρουση της ίδιας γενικολογίας, με αφορμή πολύ σοβαρότερη –σημειωτέον– απειλή της τάξης και της ασφάλειας, από τον Ronald Dworkin,

«[τα] δικαιώματα δε θα είχαν καμία αξία..., εάν ο σεβασμός τους δε συνεπαγόταν την ανάληψη κάποιων κινδύνων... Η Κυβέρνηση λέει ότι μόνο η δική μας ασφάλεια έχει σημασία. Αυτή είναι μια επονεϊδίστη συμβουλή: είμαστε πιο γενναίοι και διαθέτουμε περισσότερο αυτοσεβασμό – από ό,τι αυτή υπονοεί»¹².

Κατά τις ανταγωνιστικές προς την προαναφερθείσα διατάξεις των άρθρων 3 § 2 του νόμου 4009/2011 και 3 § 3 του νόμου 4485/2017, όπως όμως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 64 του νόμου 4623/2019, αντιστοίχως, «[σ]ε αξιόποινες πράξεις που τελούνται εντός των χώρων των ΑΕΙ εφαρμόζεται η κοινή νομοθεσία» και «[ε]ντός των χώρων των ΑΕΙ οι δημόσιες αρχές ασκούν όλες τις κατά νόμο αρμοδιότητές τους». (Οι εν λόγω διατάξεις κοινού νόμου περί εφαρμογής του κοινού νόμου είναι, βέβαια, κανονιστικά ασυνάρτητες.) Κατά μία σχετική έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής¹³, όλες οι προαναφερθείσες ανταγωνιστικές διατάξεις ήταν μάλλον σύμφωνες προς το Σύνταγμα, πράγμα αντιφατικό, αν κάποιες δεν παρείχαν τη συνταγματικά επιβεβλημένη αστυνομική προστασία ως γενική ευθύνη του κράτους¹⁴. (Περίπτωση κατά χρόνο *αντινομίας*, λοιπόν, εκτελεστικής του Συντάγματος, σύμφωνης προς το Σύνταγμα, ή, αποφεύγοντας τα κακά εγελιανά, περίπτωση συμφωνίας του συντάγματος προς τον νόμο...)

¹¹ Παρατηρεί ο Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, *Αναμνήσεις ενός μολυβένιου στρατιώτη* (Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2019), σς 108 επ.: «Εδώ φαίνεται πεντακάθαρα η νομική αγραμματοσύνη των συντακτών. Αφού η ανθρωποκτονία ήδη αποτελεί κακούργημα, φρόντισαν να περιλάβουν άλλα αυτόφωρα 'εγκλήματα κατά της ζωής', όπως η παράνομη τεχνητή διακοπή της εγκυμοσύνης! Αρκεί να γίνεται σε πανεπιστημιακό χώρο... Η ασχετοσύνη των συντακτών φαίνεται επίσης στο ζήτημα των σωματικών βλαβών, που είναι βέβαια πολύ πιθανότερες σε πανεπιστημιακό χώρο από τις εκτρώσεις. Ως έγκλημα, οι 'βαρείες' σωματικές βλάβες είναι μόνο πλημμέλημα, οι 'θανατηφόρες' όμως αποτελούν κακούργημα. Πώς όμως θα μπορούσε η αστυνομία να προλάβει έναν θάνατο αν απαγορεύεται η επέμβασή της όσο οι σωματικές βλάβες παραμένουν απλώς 'βαρείες';» (Η θανατηφόρος σωματική βλάβη αποτελεί, βέβαια, έγκλημα εκ του αποτελέσματος.)

¹² «Η τρομοκρατία και η επίθεση στις ατομικές ελευθερίες», *Ιστοπολιτεία* 7 (2003), μετ. Γιώργου Σιδερέη, σ. 223.

¹³ Βλ. την «[έ]κθεση επί του νομοσχεδίου 'Ρυθμίσεις του Υπουργείου Εσωτερικών, διατάξεις για την ψηφιακή διακυβέρνηση και άλλα επείγοντα ζητήματα'» (: <https://tinyurl.com/y5d5wytg>), σς 15 επ.

¹⁴ Το είχε ήδη επισημάνει σε επιστολή του προς την εφημερίδα *Εστία*, στο φύλλο της 20.5.1977, ο Αλέξ. Γ. Λέκκας, Επ. Νομικός Σύμβουλος του Κράτους, και το επικαλείται ο Ευστάθιος Κ. Μπλέτσας, συντάκτης της περιώνυμης εισαγγελικής γνωμοδότησης (που αναφέρεται στη συνέχεια του κυρίως κειμένου), *Η ελληνική δικαιοσύνη: βορά της μεταπολιτευτικής υστερίας και μυθοπλασίας* (Αθήνα: χ. εκδ., 1978), σ. 374.

Δύναται, άραγε, ένα νομικό επιχείρημα ή σκεπτικό να σταθεί ως πρωταπριλιάτικο αστείο¹⁵, σάτιρα ή ανέκδοτο; Αν ναι, τότε το πιθανότερο είναι αβάσιμο. Διαγράψω, λοιπόν, μία (1) λέξη, προσθέτω δύο (2), αντιγράφω κάποια επίσημα χείλη (μη ενδίδοντας στην περιέργεια του αναγνώστη) και διευκρινίζω. «Το άσυλο της κατοικίας έχει μετουσιωθεί σε άσυλο ανομίας και παραβατικότητας»: ενδοοικογενειακή βία, κακοποίηση παιδιών, αιμομιξία, συζυγικός βιασμός. (Αγνοώ τα πολλά άλλα εγκλήματα εντός του οικιακού ασύλου και, βέβαια, την ολέθρια εσωτερικευμένη καταπίεση.) Επιτόλαια, επομένως, όπως αποδεικνύεται και από τα οικεία βιβλία αδικημάτων και συμβάντων, ο συνταγματικός νομοθέτης κατοχύρωσε ρητά το κατώφλι μας, και όχι σιωπηρά, όπως ίσως το πανεπιστημιακό άσυλο, κλείνοντάς μας, ως προς το τελευταίο, το μάτι: διότι, άλλως, ένας νόμος περί οικιακού ασύλου (ιδεολογικό αποτέλεσμα της παρωχημένης δυσπιστίας προς την αστυνομική εξουσία) θα ήταν, προ της προκείμενης γενικής ευθύνης του κράτους, προδήλως αντισυνταγματικός. Η υπεράσπιση του οικιακού ασύλου, ως συνταγματικού μεσαιωνικού απολιθώματος, δεν οφείλεται, αν το συνεξετάσουμε με το (ψευδο)πρωταρχικό (ουσιωδώς μεσοπολεμικό και αυτό) δικαίωμα καθενός (και των παιδιών, των νεογνών και των εμβρύων) στην ασφάλεια, παρά σε ανορθολογικότητα, εργαλειακή ή ηθική: μη προσήκουσα στάθμιση συμφερόντων και αξιών, ή σε ιδεοληψία: *Προς Εφεσίους*, 5: 22 - 24.

Δύο είναι πάντως τα κρίσιμα άρθρα 16: Κατά το Σύνταγμα του 1952, τα ΑΕΙ «αυτοδιοικούνται υπό την εποπτεία του Κράτους», οι δε καθηγητές τους είναι δημόσιοι υπάλληλοι. Κατά το Σύνταγμα του 1975, ωστόσο, τα ΑΕΙ είναι ιδρύματα, που δεν πρέπει, ωστόσο, να αντιμετωπίζονται «ως σύνολα περιουσίας, ταγμένης για εξυπηρέτηση ορισμένου σκοπού...», αλλά και σαν «ενώσεις προσώπων»¹⁶, δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση. Τελούν μεν υπό την εποπτεία του Κράτους (γι' αυτό νοείται, όπως θα εξηγηθεί, υποκατάσταση οργάνου σε περίπτωση κατάχρησης, συνήθως αχρησίας, της εν λόγω αστυνομικής εξουσίας των πανεπιστημιακών αρχών), έχουν όμως δικαίωμα να ενισχύονται από αυτό, οι δε καθηγητές τους είναι δημόσιοι λειτουργοί (δεν είναι απλώς «εκτελεστές της θέλησης του Κράτους», όπως, κατ' αντιδιαστολήν, οι δημόσιοι υπάλληλοι, κατά το άρθρο 103 § 1 του Συντάγματος) και απολαμβάνουν ουσιωδώς της δικαστικής ανεξαρτησίας. Οι κανονιστικές διαφορές είναι μάλλον ποιοτικές, όχι ζήτημα βαθμού: για να ανακαλύψουμε τι προσέθεσε εν προκειμένω το Σύνταγμα του 1975 στην ελληνική έννομη τάξη, που διατήρησε, βέβαια, την ταυτότητά της παρά τη σημαντική συνταγματική μεταβολή, δεν καλούμαστε να αλλάξουμε λεξικό.

Το επιχείρημά μου έγκειται στο ότι (όπως διδάσκει η κοινή πείρα, στην οποία φρονίμως πρέπει να αρκείται κανείς), χωρίς την αστυνομική εξουσία των πανεπιστημιακών αρχών (η υπό προϋποθέσεις, π. χ., εκ μέρους τους παροχή αδείας για την είσοδο της δημόσιας δύναμης στους πανεπιστημιακούς χώρους αποτελεί άσκηση αστυνομικής εξουσίας κατά την εδώ έννοιά της), τα ΑΕΙ αδυνατούν, εν όψει και της εύλογης προστασίας ιδίως του αγαθού της πανεπιστημιακής ειρήνης, να αυτοδιοικηθούν· και μάλιστα πλήρως,

¹⁵ Πρβλ, π. χ., μια πολύ επίκαιρη τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές (3.9.2019) πολιτική συμβολή της φιλοσοφίας του δικαίου: John Finnis, «Only one option remains with Brexit – prorogue Parliament and allow us out of the EU with no deal on April 12», *The Telegraph*, 1.4.2019.

¹⁶ Αριστόβουλος Μάνεσης, «Η συνταγματική προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας», σ. 698.

όπως επιτάσσει (δεν διαπιστώνει...) το Σύνταγμα. Αυτή είναι η πικρή αλήθεια για εκείνους που θέλουν να εξομοιώσουν το πανεπιστημιακό άσυλο με απλώς ακαδημαϊκό, ανάγοντας, δηλαδή, την προστασία του απλώς στην προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας (και αγνοώντας, βέβαια, το ζήτημα της πανεπιστημιακής ειρήνης): ίσχυε κατά την ψήφιση του Συντάγματος και εξακολουθεί, βέβαια, να ισχύει· να δεσμεύει, δηλαδή, τον κοινό νομοθέτη που καλείται να ρυθμίσει το ζήτημα με νόμο, και όχι να το προσπεράσει διά της κοινής νομοθεσίας. Αρχίζοντας την έκθεση του ζητήματος, κατά μη δογματικό τρόπο, δηλαδή *in mediis rebus*, η αντίληψη του πανεπιστημιακού ασύλου ως πανεπιστημιακής αστυνομικής εξουσίας, κατά τα προαναφερθέντα, έχει τα εξής ερμηνευτικά πλεονεκτήματα (που καθ' εαυτά ήδη μας προσανατολίζουν, κατά τη γνώμη μου, προς την ανεπιφύλακτη υιοθέτησή της):

Πρώτον, όχι μόνον δεν συνηγορεί υπέρ μιας *ανεύλογης* (ετυμολογικής) αντίληψης του πανεπιστημιακού ασύλου ως ουσιαστικώς εκκλησιαστικού ή αβάτου (ή του πανεπιστημίου ως ιερού και απαραβίαστου έναντι των κακών του «ωφελιμισμού, του λειτουργισμού, της λογικής των αγορών, της κοινοτοπίας, της παράδοσης, του καθωσπρεπισμού, του καταναλωτισμού, του καπιταλισμού, της πατριαρχίας ή του ρατσιστικού κράτους»¹⁷ κ. λπ. ηχηρά παρόμοια), αλλά δεν εκλαμβάνει ούτε καν ως κανονιστικά πρώτιστη την *αποχή* της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις στους πανεπιστημιακούς χώρους· δηλαδή, βελτιώνοντας την περίφημη τυπολογία του Georg Jellinek¹⁸, ένα πανεπιστημιακό *status negativus processualis*. Η θετική πανεπιστημιακή αστυνομική εξουσία, δηλαδή, δεν επιτρέπει να καταστούν οι πανεπιστημιακοί χώροι «κοινοί δημόσιοι», και όχι ακριβώς ένα *αμυντικό* πανεπιστημιακό άσυλο κατά της κρατικής εξουσίας¹⁹.

Δεύτερον, δεν δέχεται, συνεπώς, ούτε τη μάλλον εκ του πονηρού και πάντως κανονιστικά δειλή, αν όχι ανυποψίαστη και αφελή, *αναγωγή* της έννοιας του πανεπιστημιακού ασύλου στην *αβλαβή* έννοια της ίδιας της ακαδημαϊκής ελευθερίας (αναγωγή συνταγματικά ανεπίτρεπτη: τα πανεπιστήμια καλούνται, κατά το Σύνταγμα, και να αυτοδιοικηθούν *πλήρως*), κάτι που άκαμπτα μόνον εισαγγελικότεροι (από φανατισμό) και²⁰ αυτής της περιώνυμης υπ' αριθ. 6/1977 γνωμοδότησης του τότε

¹⁷ Tom Boland, «University as an Intellectual Asylum» (: <https://tinyurl.com/yy8gokv4>).

¹⁸ Μάλλον προκρούστεια: πρβλ. τον κριτικό προβληματισμό του Robert Alexy, *Theorie der Grundrechte* (Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 1986), σς 229 επ.

¹⁹ Όπως ισχυρίστηκε ο νυν βουλευτής της μειοψηφίας Δημήτριος Τζανακόπουλος σε παρέμβασή του, κατά την ανωτέρω νομοθετική διαδικασία. Ο βουλευτής της πλειοψηφίας Ανδρέας Κουτσούμπας διερωτήθηκε (με ασύντακτα ελληνικά) αν «ακούσατε κάποιον πανεπιστημιακό... να λέει [για την] αυτοτέλεια των πανεπιστημίων... να επιβλέπ[ουν] με αστυνομικά ή κάποια άλλα όργανα την τάξη... Αν το δεχτούμε αυτό..., όπως έλεγε [ο] σημερινός Πρόεδρος της Βουλής [..., επειδή] όλη [η] επικράτεια είναι αδιαίρετη [...], συνεπώς θα αποτελούσε από την πλευρά του κράτους αυτοαναίρεση της αποστολής του να μην επιβάλλει την τάξη, την ασφάλεια μέσα στο πανεπιστήμιο[... [A]υτό δεν συνιστά κατάργηση της αυτοτέλειας... των ΑΕΙ». Δεν απαιτώ ασφαλώς από τον κ. Κουτσούμπα να διαβάξει τις αναρτήσεις και τα σχόλιά μου στο διαδίκτυο, δεν θα έπρεπε όμως, άραγε, να γνωρίζει μια διάταξη του Κανονισμού της Βουλής (την προαναφερθείσα στο κυρίως κείμενο), κατά την οποία ο εν λόγω Πρόεδρος καλείται να ασκήσει αστυνομική εξουσία (μη αποτελώντας αστυνομική αρχή); Είναι ακριβώς αυτή η εξουσία που εμποδίζει και το κτίριο της Βουλής να αποτελέσει «κοινό δημόσιο χώρο».

²⁰ «[Ό]ποιος με πρόθεση ματαιώνει ή δυσχεραίνει την ενέργεια που είναι αναγκαία για να αποτραπεί ή να κατασταλεί ένας κοινός κίνδυνος που υπάρχει ή που επικείμενη τιμωρείται με φυλάκιση... Ο κατηγορούμενος... όπως προκύπτει από καταθέσεις Συγκλητικών ουδέποτε έθεσε το θέμα εφαρμογής του ν. 1268/82» (υπ' αριθ. 66/1992 διάταξη του Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών). Δεύτερη συναφής πηγή δεν έχει τεθεί υπ' όψιν μου: και όμως, θα έπρεπε.

Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου Ευσταθίου Μπλέτσα²¹ θα υποστήριζαν όψιμα, υπερακοντίζοντάς την μάλιστα και προσδίδοντάς της περιωπή (παιδο)νόμου (περί της ασυνάρτητης εφαρμογής του κοινού νόμου). Και όμως, και αυτή η περιώνυμη γνωμοδότηση υπήρξε, συγκριτικά προς τα τρέχοντα του συρμού, συγκρατημένη²²: ναι μεν, κατά την ίδια, η αστυνομική αρχή έχει την εξουσία να αντιμετωπίζει τους πανεπιστημιακούς χώρους ως δημόσιους, δηλαδή την εξουσία «συλλήψεως των αδικοπραγούντων ως και προλήψεως των αξιοποιίνων πράξεων και υπερασπίσεως και βοθηείας πάντων των νομιμοφρόνων πολιτών», η δε παρουσία της ειδικά «εις προσιτούς εις πάντα Πανεπιστημιακούς χώρους... δεν χρήζει της αδείας οιουδήποτε», ωστόσο (η υπογράμμιση δική μου),

προκειμένου περί περικλειστών..., εφ' όσον αι εισοδοι προς αυτούς παραμένουσιν ανοικταί διά την ανέλεγκτον είσοδον των βουλομένων [, παρεκτροπές δε,] μη δικαιολογούσαι την εις τον χώρον της [φοιτητικής] συνελεύσεως είσοδον της αστυνομικής αρχής, νοούνται... αι μη προσλαμβάνουσαι τον χαρακτήρα εγκλήματος, εξ επαγγέλματος δικωκτέου».

Τρίτον –και κατά πολύ σημαντικότερο– η ίδια αντίληψη προϋποθέτει τα κρίσιμα ζητήματα αρχής (που δικαιολογούν, αν δεν καθιστούν επιβεβλημένο, να λάβει κανείς ενεργό μέρος στην αντιγνωμία, παρ' ότι δεν ενδιαφέρεται ιδιαίτερα –όπως ο γράφων– για το ζήτημα του πανεπιστημιακού ασύλου καθ' εαυτό, καθότι συνυφαίνεται –συνυφάνθηκε εξ αντικειμένου– με): την τήρηση του Συντάγματός μας, όχι ενός ξένου, καλύτερου ή επιθυμητού συντάγματος (εξ άλλου μια έννομη τάξη μόνον από αγαθή τύχη θα μπορούσε ευπρεπώς να αντιγράψει τις λύσεις μιας άλλης, χωρίς να αντιγράψει τουλάχιστον τις ρυθμίσεις της), την ερμηνευτική ευθύνη και την επιστημονική ακεραιότητα. Ουδείς αμφιβάλλει ότι η κατάχρηση του λεγόμενου πανεπιστημιακού ασύλου, η οποία –επαναλαμβάνω– αποτελεί κατάχρηση εξουσίας των αρμόδιων πανεπιστημιακών αρχών, πλήττει και το συνταγματικό αγαθό της πανεπιστημιακής ειρήνης. Τα ζητήματα αρχής τίθενται, ωστόσο, ανεξαρτήτως των συνεπειών ή κάποιων συνεπειών. Η συνεπειοκρατία δεν σέβεται μεν τα δικαιώματα στην ονομαστική τους αξία ούτε όμως και τις συνταγματικές τους εγγυήσεις. Ωστόσο, ενώ η κατάχρηση του πανεπιστημιακού ασύλου αποτελεί κατάχρηση εξουσίας και η κατάχρηση εξουσίας αποτελεί άσκηση της, η κατάχρηση δικαιώματος μόνο συνεπειοκρατικά αποτελεί άσκηση δικαιώματος. Η ανθρωποκτονία, π. χ., δεν αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος, ακόμη και αν υφίσταται (συνταγματικό) δικαίωμα στην οπλοκατοχή, οπλοφορία και οπλοχρησία.

²¹ Διαθέσιμη ηλεκτρονικά από τον επίσημο ιστότοπο της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου: <https://tinyurl.com/y5qgvplt>. (Πρβλ. ανωτέρω σημ. 11.)

²² Κατά το άρθρο 168 § 1 του (νέου) Ποινικού Κώδικα, «ὅποιος εισέρχεται παράνομα σε χώρο... νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου..., ἢ παραμένει στους χώρους αυτούς και προκαλεί ἔτσι διακοπή ἢ σοβαρή διατάραξη της ομαλῆς διεξαγωγῆς της υπηρεσίας, τιμωρεῖται με φυλάκιση ἕως τρία ἔτη ἢ χρηματικὴ ποινὴ». Σημειωτέον ὅτι το συναφές ἀρθρο 334 § 3 του προϊσχύσαντος Ποινικού Κώδικα απαιτοῦσε να λάβει χώρα ἡ κρίσιμη παραμονή στους εν λόγω χώρους παρὰ τὴ θέληση της υπηρεσίας που τους χρησιμοποιεῖ, τὴν ὁποία δήλωνε ὁ νόμιμος εκπρόσωπος ἢ υπάλληλός της. Τούτων δοθέντων, ἐπρεπε ἡδη οἱ τα φαῖά φοροῦντες περὶ κοινῆς νομοθεσίας λαλοῦντες να ἔχουν, ἐν ὄψει των τρεχουσῶν (25.10.2019) φοιτητικῶν καταλήψεων, γνωστοποιήσει σὴν ἐποπτεύουσα Υπουργό (που φιλοδόξησε, κατὰ τα ἐκτιθέμενα στο κυρίως κείμενο, να ἀφαιρέσει διὰ νόμου ἀπὸ τις πρωτανικές αρχές κάθε σχετικὴ ἐξουσία τους) τὴν υπ' ἀριθ. 1/2012 ἐγκύκλιο του Εἰσαγγελέα του Αρείου Πάγου (διαθέσιμη πλέον και ηλεκτρονικά: <https://tinyurl.com/y6l3p6tb>), διότι, κατὰ τὴν ἐγκύκλιο, κάποιοι μάλλον παραβιάζουν καθήκον τους, ἄλλως τὴν παρούσα μελέτη. Λυπούμαι, ἀλλὰ *tertium non datur*.

Κατά την ισχύουσα πλέον διάταξη του άρθρου 3 § 2 του νόμου 4485/2017, «η ακαδημαϊκή ελευθερία... αποτελεί θεσμική εγγύηση της αδέσμευτης και απαραβίαστης επιστημονικής σκέψης, έρευνας και διδασκαλίας». Κατά το Σύνταγμα (άρθρο 16 § 1), «η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες», η δε ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται από τα πλήρως αυτοδιοικούμενα ΑΕΙ. Τα τελευταία, ακριβώς ως πλήρως αυτοδιοικούμενα (ως υποκείμενα, δηλαδή, και σχετικού συνταγματικού δικαιώματος), αποτελούν θεσμική εγγύηση της ακαδημαϊκής (ιδιόρρυθμης ατομικής) ελευθερίας. Η διατύπωση του νόμου είναι, βέβαια, αστεία. Αν ο κοινός νομοθέτης δεν αγνοούσε τη σκοτεινή πλευρά της ιστορίας της συνταγματικής επιστήμης στην ηπειρωτική Ευρώπη, ο νομοθετικός χαρακτηρισμός μιας ατομικής ελευθερίας ως θεσμικής εγγύησης δεν θα ήταν ασφαλώς το ίδιο αστείο²³. Γιατί, άραγε, δεν είχε τη φιλοδοξία να καταργήσει απλώς το άρθρο 3 του ν. 4485/2017; (Δεν θα εφαρμοζόταν τότε η περιώνυμη κοινή νομοθεσία;)

(Παρενθετικά, κατά μία συνταγματολογική αντίληψη, η οποία ίσως βασίζεται στην πολιτική φιλοσοφία του John Stuart Mill, η ακαδημαϊκή ελευθερία αποτελεί μέσον για την αναζήτηση της εξ αντικειμένου επιστημονικής αλήθειας. Η αντίληψη αυτή μάλλον συνυφάνεται με την ψευδοφιλελεύθερη ότι η ακαδημαϊκή ελευθερία αποτελεί θεσμική εγγύηση της ελευθερίας της επιστήμης ή της επιστήμης ως ελεύθερης. Επειδή η τελευταία αντίληψη είναι αρκούτως ψευδής για να προβιβαστεί σε εγελιανή, δεν σημαίνει παρά ότι η ακαδημαϊκή ελευθερία καλείται να διασφαλίσει τη λειτουργία του πανεπιστημίου ως θεσμού της πολιτικής κοινωνίας. Μια καντιανή αντίληψη της ακαδημαϊκής ελευθερίας βρίσκεται στον αντίποδα του, ούτως ειπείν, αντιφιλελεύθερου φιλελευθερισμού.)

Συνοψίζοντας, η εν λόγω αντιγνωμία αποτελεί προσφυές (αντι)παράδειγμα για τη διδασκαλία, π. χ., της κανονιστικής ισχύος του δικαίου κατ' αντιδιαστολήν προς την πραγματική (ή την αποτελεσματικότητά του), της αξίας της νομιμότητας κατ' αντιδιαστολήν προς εκείνη της σκοπιμότητας (η τήρηση, π. χ., της πανεπιστημιακής ειρήνης προϋποθέτει διοικητική κρίση ανεπίτρεπτη, κατ' αρχήν, για έναν εισαγγελικό λειτουργό) και της καλύτερης νομικής επιχειρηματολογίας: που, εν προκειμένω, εναρμονιζόμενη προς το ισχύον Σύνταγμα, δικαιολογεί την υπακοή προς αυτό καλύτερα από κάθε εναλλακτική (π. χ. τη βασιζόμενη σε μια σχολική γραμματική ή ιστορική ερμηνεία του). Η επιστημονική ακεραιότητα απλώς μας επιτρέπει την πολιτική διά της επιστήμης (αναπόφευκτη στο κατ' εξοχήν πολιτικό δίκαιο), όχι την επιστήμη διά της πολιτικής (κατά μία θαυμάσια αντιδιαστολή του Μάνεση, που αποτέλεσε την τελευταία λέξη του σε μια γνωστή διαμάχη του με τον Κωνσταντίνο Τσάτσο²⁴.) Και όμως, συναφώς, κατά μία χαρακτηριστική δήλωση πρώην Υπουργού Παιδείας (που ήθελε και αυτή να αντιμετωπίσει τους πανεπιστημιακούς χώρους ως «κοινούς δημόσιους»):

«[Υ]πάρχει μια 'αχίλλειος πέτρα', που έχει να κάνει με την ερμηνεία του Συντάγματος. Το Σύνταγμα... δεν είναι στατικ[ό] μέγεθ[ος]. Οι έννοιες... 'αυτοδιοίκηση'..., 'ακαδημαϊκό άσυλο'... δεν είναι όροι... καθηλωμένοι... Είναι σαφές [sic] ότι το Σύνταγμα... λαμβάνει υπ' όψιν [πώς άραγε;] και τις εξελίξεις και, βέβαια, πάνω απ' όλα... το δημόσιο συμφέρον και την εξυπηρέτησή του... Το

²³ Σχετική η οργανική (αντιφιλελεύθερη και αντιδημοκρατική) συνταγματική θεώρηση του Carl Schmitt: βλ., π. χ. «Freiheitsrechte und institutionelle Garantien der Reichsverfassung (1931)», in *Verfassungsrechtliche Aufsätze aus den Jahren 1924 - 1954: Materialien zu einer Verfassungslehre* (Berlin: Duncker & Humblot, 4^η έκδ. 2003), σς 171 επ.

²⁴ Βλ. «Περί 'βασιλικών ανδρών'», in *Συνταγματική θεωρία και πράξη*, σ. 505.

Σύνταγμα... ερμηνεύεται προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος και αυτού που εν τέλει θέλουμε να επιτύχει»²⁵.

Η Υπουργός μάλλον δυσκολευόταν με την κανονιστικότητα του Συντάγματος: ωστόσο, αν δεν εναρμονίζεται το ισχύον δίκαιο με τις επιθυμίες μας, το τροποποιούμε· αν δεν εναρμονίζεται με τις πεποιθήσεις μας (για το ισχύον δίκαιο), τροποποιούμε τις πεποιθήσεις μας. Το Σύνταγμα πάντως δεν τροποποιείται διά νόμου (περί εφαρμογής του νόμου).

Περαιτέρω, η εν λόγω αντίληψη του πανεπιστημιακού ασύλου ως συνταγματικής εγγύησης πανεπιστημιακής αστυνομικής εξουσίας δεν αντίκειται στην ευρωπαϊκή παράδοση που επισημαίνει ο Μάνεσης· αντίθετα, ακολουθώντας την, ενδεχομένως τη βελτιώνει, γράφοντας ίσως ένα επόμενο κεφάλαιό της από την οπτική γωνία της συνταγματικής θεωρίας και όχι του κοινού νομοθέτη, και δεν υπερασπίζεται κάποια δήθεν ελληνική ιδιαιτερότητα, όπως μάλλον η συνταγματολογική αντίληψη περί του πανεπιστημιακού ασύλου ως συμπληρωματικού συνταγματικού εθίμου:

Όσο ο μεσαιώνας μπορούσε να είναι «εργασιακός» (καθόλου...), άλλο τόσο το πανεπιστημιακό άσυλο στρεφόταν κατά της παπικής εξουσίας: και όμως το διαβάζουμε σε αναξιόπιστα, ίσως και μόνο για τον λόγο αυτό (στοιχειώδης εγκυκλοπαιδική γνώση, διάβολε!), δημοσιεύματα. Το αντίθετο ακριβώς: το πανεπιστημιακό άσυλο καθιερώθηκε εναντίον της κοσμικής εξουσίας (ακόμη, π. χ., κατά τον William Blackstone, «*laicos privilegio universitatis gaudentes* (οι [εγγεγραμμένοι] λαϊκοί απολαύουν του προνομίου του πανεπιστημίου)»²⁶) με παπική νομοθετική πρωτοβουλία, το αργότερο με το από 13.4.1231 διάταγμα («*Parens scientiarum*») του Πάπα Γρηγορίου ΙΧ, και συνυφαίνεται με τις υψηλές παραδόσεις του πανεπιστημίου ως αυτοδιοικούμενου (από τη Σύγκλητο), «επί οκτώ αιώνες»²⁷, θεσμού. Η εν λόγω παράδοση υπήρξε, πράγματι, πολύ ισχυρή και επίκεντρό της εξακολουθεί να είναι ίσως η, κατά καιρούς, πολύ ζωηρή Γαλλία.

Ωστόσο, κατά τη νομοθετική διαδικασία ψήφισης του προαναφερθέντος νόμου 4623/2019, υποστηρίχτηκε από ομιλητή²⁸ ότι στην Ευρώπη «δεν υπήρξε ποτέ θέμα ασύλου..., γιατί είναι το 1792 που η Γαλλική Επανάσταση με τη λεγόμενη 'συμβατική συνέλευσή της', ...κατήργησε όλα τα άσυλα και διακήρυξε ότι το μοναδικό άσυλο του πολίτη είναι ο νόμος». Ωστόσο, επειδή ο ίδιος είναι γαλλικής παιδείας, προσέθεσε, εν συνεχεία, ότι «[τ]ο 1815 στο Παρίσι εκδίδεται ένα διάταγμα, το οποίο έχει ονομαστεί 'πανεπιστημιακό προνόμιο' [...] Και αυτό ακριβώς εξακολουθεί να ισχύει στη Γαλλία μέχρι σήμερα, χωρίς από κανένα νόμο να απαγορεύεται η επέμβαση της αστυνομίας ή άλλης αρχής στον χώρο του πανεπιστημίου»: όφειλε να είναι όμως ο ομιλητής περισσότερο διαφωτιστικός· καθότι στη Γαλλία υφίσταται πανεπιστημιακή αστυνομική εξουσία. Σύμφωνα με το ισχύον άρθρο L712-2 (περ. 6^η) του σχετικού *Code de l'éducation*, «ο πρύτανης... έχει την ευθύνη της τηρήσεως της τάξεως και δύναται να καλεί τη δημόσια δύναμη», κατά

²⁵ Άννα Διαμαντοπούλου, in Πρακτικά Βουλής: ΙΓ' Περίοδος / Σύνοδος Β', σ. 15553.

²⁶ Βλ. *Commentaries of the Laws of England* 4 (London 1811), σ. 278

²⁷ Το επισήμανε, π. χ., εντελώς πρόσφατα (σε πλαίσιο ανυποψίαστο) ο Harry Lambert, «The great university con: how the British degree lost its value», *New Statesman*, 21.8.2019 (: <https://tinyurl.com/y6mq2ua5>).

²⁸ Από τον βουλευτή της πλειοψηφίας Κωνσταντίνο Τζαβάρα.

τις προβλέψεις ουσιαστικού νόμου²⁹. Εν πάση περιπτώσει, η συνταγματική εγγύηση της πανεπιστημιακής αστυνομικής εξουσίας δεν ανήκει στα άσυλα που κατήργησε η Γαλλική Επανάσταση του 1789 ή που κατοχύρωσε εκείνη του 1968 («*La Sorbonne aux étudiants*»!). Ο ίδιος ομιλητής επικαλέστηκε, εν συνεχεία, την περιώνυμη διάλεξη του Jacques Derrida περί του πανεπιστημίου *άνευ όρων*. Κατά τον Derrida, ωστόσο, *άνευ όρων* σημαίνει και *άνευ ιδίας εξουσίας*: με όλο τον σεβασμό, το Σύνταγμά μας διαφωνεί και με τον Derrida.

Επισκοπώντας πρόχειρα τη σύγχρονη ιστορία του πανεπιστημίου, διαπιστώνει κανείς ότι, ακόμη και στη νεοκοσμική μακρινή μας Αυστραλία, αποτελούσε κοινή αντίληψη ότι η είσοδος της αστυνομίας στις πανεπιστημιούπολεις, χωρίς πρόσκληση των πανεπιστημιακών αρχών, ήταν παράνομη: «[Η] αστυνομία συνήθως το απέφευγε για εθιμικούς λόγους: η ιδέα της πανεπιστημιακής αυτονομίας συνυπήρχε στον κοινώς παραδεδομένο ιεραρχικό σεβασμό προς τα παλαιά πανεπιστήμια»³⁰. Στη δε ισπανόφωνη Αμερική το πανεπιστημιακό άσυλο έχει αναγνωριστεί από πολλές εθνικές νομοθεσίες για την ανώτατη εκπαίδευση³¹. Αλλά και ο βορειοαμερικανικός επαρχιωτισμός δεν φαίνεται ότι υστερεί. Σύμφωνα με μια σχετική έκθεση, «[υ]πάρχει μια ισχυρή παράδοση... στα πλείστα αμερικανικά πανεπιστήμια, ότι η τοπική ή η πολιτειακή αστυνομία δεν έχει θέση στις πανεπιστημιούπολεις»³². Γενικότερα, όπως δίδαξαν οι φοιτητικές αναταραχές, κατά τις δεκαετίες του 1960 και του 1970, «[η] ιδέα της αυτονομίας του πανεπιστημίου — ότι η αστυνομία δεν εισέρχεται στην πανεπιστημιούπολη και ότι οι φοιτητές δεν συλλαμβάνονται για παρεκκλίνουσα συμπεριφορά — είναι πολύ ισχυρή»³³. Στην κοντινή

²⁹ Βλ., αναλυτικά, τον σχετικό οδηγό, *Compétences et responsabilités des Présidents d'université et de COMUE*: <https://tinyurl.com/y4co96v8>, ιδίως σς 35 επ.

³⁰ Και εν συνεχεία: «Καλώντας την αστυνομία στις πανεπιστημιούπολεις, οι αντιπρυτάνεις συνομολογούσαν ότι είχαν χάσει τον έλεγχο... [Η] φοιτητική ματαίωση των εξετάσεων είχε απειλήσει την πανεπιστημιακή αυθεντία» (Hannah Forsyth, *A History of the Modern Australian University* [Sydney: NewSouth Publishing, 2014, σς 74 επ.).

³¹ Ενδεικτικά, στην Αργεντινή: «Δημόσια δύναμη δεν δύναται να εισέλθει εντός των εθνικών πανεπιστημίων χωρίς προηγούμενη γραπτή εντολή της αρμόδιας δικαστικής αρχής ή αίτημα των νομίμων πανεπιστημιακών αρχών» (*Ley de Educación Superior* του 1995, άρθρο 31)· στον Ισημερινό: «Οι πανεπιστημιούπολεις και οι πολυτεχνειούπολεις είναι απαραβίαστες... Όταν η προστασία της δημόσιας δύναμης είναι αναγκαία, ο νόμιμος εκπρόσωπος του ιδρύματος ζητεί τη βοήθειά της» (*Ley Orgánica de Educación Superior* του 2010, άρθρο 19)· στη Νικαράγουα: «Η αυτονομία συνεπάγεται... [τ]ο απαραβίαστο των πανεπιστημιούπολεων. Η δημόσια δύναμη δύναται να εισέλθει σε αυτές μόνο κατόπιν γραπτής αδειας των αρμοδίων πανεπιστημιακών αρχών» (*Ley de Autonomía de las Instituciones de Educación Superior* του 1990, άρθρο 9)· και στη Βενεζουέλα: «Τα όρια του πανεπιστημίου είναι απαραβίαστα. Η διαχείριση και η τήρηση της τάξης εντός αυτών ανήκει στην αρμοδιότητα και την ευθύνη των πανεπιστημιακών αρχών· η είσοδος επιτρέπεται μόνο για την πρόληψη εγκλήματος ή την εκτέλεση δικαστικής απόφασης» (*Ley de Universidades* του 1970, άρθρο 7). (Πρόχειρη τεκμηρίωση: «Directrices para prevenir el uso militar de escuelas y universidades durante conflictos armados» [: <https://tinyurl.com/yghd8xcz>], σς 14 επ.) Και από μια ανεξάρτητη κουβανική ματιά: «[Η] αυτονομία του πανεπιστημίου είναι εγγενής προς τη δημοκρατία. Με άλλα λόγια, είναι ασύμβατη με τη δικτατορία. Μια από τις πιο αμφισβητούμενες πτυχές της πανεπιστημιακής αυτονομίας, ακόμη και στις εύρωστες δημοκρατίες, αποτελεί το απαραβίαστο της πανεπιστημιούπολης. Από το τελευταίο συνέπεται ότι οι αστυνομικές δυνάμεις και οι δυνάμεις ασφαλείας δεν δύναται να εισέλθουν σε μια πανεπιστημιούπολη χωρίς ρητή άδεια της ανώτατης αρχής, του πρύτανη» (Rosa Pascual, «University Autonomy is Not Compatible with a Police Officer's Pistol» [: <https://tinyurl.com/y2cjmra9>]).

³² Και εν συνεχεία: «Η παράδοση αναγνωρίζεται από την Αστυνομία της Νέας Υόρκης, ανώτατοι αξιωματικοί της οποίας μας ενημέρωσαν ότι δεν θα έστειλαν αστυνομικούς στην πανεπιστημιούπολη παρά μόνο κατόπιν αιτήματος των πανεπιστημιακών αρχών» (*Crisis at Columbia: Report of the Fact-Finding Commission on Columbia Disturbances* [New York: Vintage Books, 1968], σ. 157).

³³ Και εν συνεχεία (συναφώς προς τον οιονεί εμπειρικό νόμο που επισημάνθηκε προηγούμενας): «Απόπειρες να διαλυθούν φοιτητικές διαδηλώσεις, ασχέτως της νομιμότητάς τους, με τη χρήση βίας, οδηγούν σχεδόν αναπότρεπτα τις πιο μετριοπαθείς φωνές της πανεπιστημιακής κοινότητας, τόσο των φοιτητών όσο και των διδασκόντων, να ενωθούν με τους διαμαρτυρούμενους φοιτητές κατά της αστυνομίας και έχουν ως αποτέλεσμα να τους ριζοσπαστικοποιούν» (Seymour Martin Lipset, εις του ίδιου και Philip Altbach, *Students in Revolt* (Boston : Houghton Mifflin, 1969), σ. 512

μας Ιταλία, «οι βίαιες εκκενώσεις [των καταλήψεων]... κατέλυσαν την ιστορική αυτονομία και ιερότητα των πανεπιστημιακών κτιρίων και των πανεπιστημιούπολεων»³⁴.

Στη χώρα μας, με τον απαραίτητο, βέβαια, λυρισμό στην περιγραφή, χαρακτηριστικό είναι το επεισόδιο στη Νομική Σχολή Αθηνών που καταγράφεται στην εφημερίδα *Ακρόπολις*, στο φύλλο της 16.1.1987 (πρωτοσέλιδο), με πρωταγωνιστή τον Καθηγητή της Αλκιβιάδη Κρασσά:

«–Κύριοι, επιλέγει ο κ. Κρασσάς. Με την απεργίαν και την διαγωγήν σας αυτήν δεν κατορθώνετε τίποτε. Θα αναγκάσετε... να προσκληθώ... η αστυνομία... Ήδη εις φοιτητής... εξέρχεται και ειδοποιεί τον αστυνόμον ανθυπολοχαγόν Δ. Μπαρδόπουλον. Ούτος παραλαμβάνων 4 αστυφύλακας και έναν ενωμοτάρχην εισέρχεται εντός της αιθούσης. Αλλά τότε εξεμάνησαν οι φοιτηταί και ηκούσθησαν μανιώδεις συριγμοί και αι ράβδοι επί των θρανίων εκτυπώντο λυσσωδώς και αι φωναί διάτοροι ηκούοντο πανταχόθεν. –Έξω! έξω! –Εδώ είναι ιερόν καθίδρυμα! Δεν έχει θέσιν εδώ η εξουσία! –Κύριε, καθηγητά, είνε απαραίσιος η Σχολή!»

Λέγεται, συνήθως, ότι «στις μεν δημοκρατίες, η αστυνομία ούτε που διανοείται να επέμβει στα ΑΕΙ χωρίς να κληθεί από τις πανεπιστημιακές Αρχές, στις δε δικτατορίες επεμβαίνει ούτως ή άλλως χωρίς να ρωτήσει κανέναν»³⁵. Ωστόσο, κατά μία περιώνυμη προκαταρκτική εξέταση,

«[π]ερί την 18:00 ώραν... ζητείται άδεια του πρυτάνεως, διά την εντός του ιδρύματος είσοδον των αστυνομικών... Ο πρύτανις όμως αρνείται κατηγορηματικώς... Η... υπεύθυνος θέσις των καθηγητών του Πολυτεχνείου εξεφράσθη και επισήμως διά της από 15-11-1973 αποφάσεως της Συγκλήτου, δι' ης κατηγορηματικώς απεκρούετο πάσα ιδέα επεμβάσεως διότι θα κατελύετο δι' αυτής το ακαδημαϊκόν [δηλαδή πανεπιστημιακό] άσυλον».

Αποτελεί, άραγε, το πανεπιστημιακό άσυλο συμπληρωματικό συνταγματικό έθιμο³⁶, ελληνική, δηλαδή, ιδιαιτερότητα (που, κατά μία άποψη, η εθιμική του συνταγματική προστασία «δεν μπορεί να αρθεί με νόμο»³⁷); Η δημιουργία εθίμου πάντως, εκτός από τη συνδρομή της απαιτούμενης συνήθειας, απαιτεί και *πεποίθηση δικαίου*. (Πώς, λοιπόν, καταργείται ένα συνταγματικό έθιμο, και, εν προκειμένω, του πανεπιστημιακού ασύλου;) Αν η εν λόγω πεποίθηση, ώστε να είναι συνταγματικά εύλογη, αφορά πάντως την πανεπιστημιακή αστυνομική εξουσία ως συνταγματική εγγύηση ήδη κατοχυρώνεται συνταγματικά με την πλήρη αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ και δεν αποτελεί ελληνική ιδιαιτερότητα.

Η αντίληψη περί του πανεπιστημιακού ασύλου ως πανεπιστημιακής αστυνομικής εξουσίας δεν είναι ευάλωτη ούτε στην αντίρρηση ότι ρητά δεν κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα (ή δεν κατοχυρώνεται ρητά): ενώ θα έπρεπε (χωρίς το τελευταίο η αντίρρηση είναι, βέβαια,

³⁴ Και εν συνεχεία: «Ακόμη και οι Ναζί είχαν σεβαστεί την ανεξαρτησία των πανεπιστημίων, όταν κατέλαβαν τη βόρεια Ιταλία το 1943» (Stuart J. Hilwig, *Italy and 1968: Youthful unrest and democratic culture* [New York: Palgrave Macmillan, 2009], σ. 20).

³⁵ Νίκος Κ. Αλβιζάτος, «Πανεπιστημιακό άσυλο», σ. 400.

³⁶ Βλ. Αντώνη Μανιτάκη, *Ελληνικό συνταγματικό δίκαιο I* (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004), σς 60, 368 επ.

³⁷ Ο. π., σ. 369.

ασήμαντη). Πράγματι, και κατά την προαναφερθείσα νομοθετική διαδικασία, αποτέλεσε κοινό τόπο ότι το πανεπιστημιακό άσυλο δεν κατοχυρώνεται ρητά στο Σύνταγμα. Ωστόσο, το πανεπιστημιακό άσυλο, ως συνταγματική εγγύηση όμως πανεπιστημιακής αστυνομικής εξουσίας, γιατί δεν κατοχυρώνεται ρητά με την ίδια τη συνταγματική κατοχύρωση του πλήρως αυτοδιοικήτου των ΑΕΙ; Πώς αλλιώς θα μπορούσε να έχει κατοχυρωθεί; Η ίδια απορία θα μπορούσε να εκφραστεί και ως προς το πώς το Σύνταγμα κατοχυρώνει ένα δικαίωμα στην άμβλωση χωρίς να χρησιμοποιεί την κρίσιμη λέξη, ή κάποια ιατρικός συναφή, και χωρίς να είχαν εξωτερικεύσει οι συντάκτες του οποιαδήποτε σχετική βούληση: τα συμφέροντα (στην άμβλωση) που τυχόν προστατεύει (άλλη μία γενικολογία) ένα γενικό δικαίωμα ελευθερίας (ανάπτυξης της προσωπικότητας κ. τ. τ.), ως ευάλωτα στη στάθμιση ιδίως με το γενικό συμφέρον, δεν αρκούν. Πρόκειται για ένα γνήσιο ζήτημα ερμηνείας, που προϋποθέτει την καλύτερη συνταγματική θεωρία, όχι για ένα ζήτημα εμπειρικής διαπίστωσης της σημασίας των λέξεων ή των προθέσεων του συντακτικού νομοθέτη (ένα θέμα ψυχολογικό). Κανονιστική ισχύ έχει μόνο το κείμενο του Συντάγματος, οι δε κρίσιμες λέξεις του, λεξικογραφικά, δεν αποκλείουν την εδώ ερμηνεία της πανεπιστημιακής αστυνομικής εξουσίας περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη τυχόν ανταγωνιστική της. (Μόνο το καλύτερο επιχείρημα είναι κρίσιμο.)

Ειδικότερα, κατά την αρμόδια Υπουργό, το πανεπιστημιακό άσυλο δεν κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα, παρ' ότι –σημειωτέον– κατά την ίδια, αποτελεί «ένα πλέγμα ειδικότερων θεσμικών εγγυήσεων για την ακώλυτη άσκηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας». Η Υπουργός ανέπτυξε το επιχείρημα ιστορικής ή υποκειμενικής ερμηνείας ως εξής: «όχι μόνο δεν κατοχυρώνεται αλλά [αν] ανατρεξέτε στα Πρακτικά της [Αναθεωρητικής] Βουλής [του 1975,] θα δείτε ότι οι αγορητές της μειοψηφίας είχαν προτείνει να κατοχυρωθεί συνταγματικά το άσυλο. Αυτό όμως δεν έγινε αποδεκτό από την πλειοψηφία. Άρα ρητά δεν κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα». Πολιτικά μιλώντας, το ζήτημα του πανεπιστημιακού ασύλου, ως μια περίπτωση όμως αναβλητικού συμβιβασμού³⁸, αφέθηκε από τον συνταγματικό νομοθέτη στα χέρια του κοινού (αλλά εξ αντικειμένου και των δικαστηρίων που ελέγχουν τη συνταγματικότητα κάθε νόμου.). Κατά τη χαρακτηριστική δήλωση του τότε αρμοδίου Υπουργού (πρόκειται για τον έγκριτο Καθηγητή Νομικής Παναγιώτη Ζέπο): «[π]ροτιμώ ο νόμος να το καθορίσει μετά κάποια ενδελεχή μελέτη και μετά κάποια μελέτην από τους αρμοδίους παράγοντας»³⁹. Το συμπέρασμα της νυν Υπουργού δεν συνάγεται, βέβαια, από τις ελλειπείς προκειμένες του. Γι' αυτό η ίδια, επικαλούμενη, αφηρημένα πάντως, παγία νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, προσέθεσε ότι το αυτοδιοικήτο των ΑΕΙ αφορά μεν τις υποθέσεις τους, ωστόσο, μόνον ως προς το «δικαίωμα να επιλέγουν όργανα διοίκησης [και] το [διδασκτικό;] προσωπικό τους [και] να καταρτίζουν προγράμματα σπουδών». Και στα νομικά, ωστόσο, κερδίζει αυτός που κόβει τελευταίος το (νοητό) νήμα, όχι αυτός που αλλάζει άποψη, όταν ή επειδή αλλάζει η νομολογία.

Οι συντάκτες του συντάγματος (δηλαδή, κατά τεκμήριο, η πράγματι πλειοψηφία τους), κατοχυρώνοντας στο Σύνταγμα, π. χ., τη θρησκευτική ελευθερία και το πλήρως αυτοδιοικήτο των ΑΕΙ, δεν θεωρούσαν ότι στερούν από τις αστυνομικές αρχές την ήδη νόμιμη εξουσία τους να μας ζητούν να δηλώσουμε το θρήσκευμά μας και να καταγράψουν

³⁸ Βλ. Carl Schmitt, *Verfassungslehre* (Berlin: Duncker & Humblot, 2017), σς 31 επ.

³⁹ Βλ. Πρακτικά των συνεδριάσεων της Ολομελείας της Βουλής: των συζητήσεων επί του Συντάγματος 1975, σ. 509.

την απάντησή μας στο δελτίο της αστυνομικής μας ταυτότητας και, αντιστοίχως, ότι θεσπίζουν τη συνταγματική εγγύηση του πανεπιστημιακού ασύλου — εξ άλλου, κατά τα προαναφερθέντα, απέρριψαν σχετική πρόταση για τη ρητή συνταγματική κατοχύρωσή του. Έστω ότι, ως ερμηνευτές του Συντάγματος, ιδίως ως δικαστές, θεωρούμε βάσιμα, επειδή συντρέχουν κρίσιμοι λόγοι που συνηγορούν προς αυτό, ότι η συνταγματική προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας δεν επιτρέπει στις αστυνομικές αρχές να μας ζητούν να δηλώσουμε το θρησκειόμας και ότι το πλήρως αυτοδιοικητο των ΑΕΙ κατοχυρώνει την πανεπιστημιακή αστυνομική εξουσία. Τι οφείλουμε να πράξουμε; Ποιες, δηλαδή, πεποιθήσεις να σεβαστούμε: τις εν προκειμένω εσφαλμένες των συντακτών του Συντάγματος περί της αστυνομικής εξουσίας κ. λπ. ή τις δικές μας ορθές; Το Συμβούλιο της Επικρατείας, στην περίπτωση της θρησκευτικής ελευθερίας, χρόνια πολλά μετά την ψήφιση του Συντάγματος, ακολούθησε — ορθά — τη δεύτερη οδό⁴⁰. Αμφιβάλλει, άραγε, κανείς ότι ο σεβασμός μας προς τις περισσότερες αφηρημένες πεποιθήσεις των συντακτών του Συντάγματος, π. χ. ως προς το απαραβίαστον της θρησκευτικής ελευθερίας, είναι σημαντικότερος από τον σεβασμό μας προς τις περισσότερες συγκεκριμένες⁴¹; Εφ' όσον οι πεποιθήσεις μας είναι ορθές, δεν έχουμε άλλη δυνατότητα να σεβαστούμε τις περισσότερες αφηρημένες πεποιθήσεις τους από το να μη σεβαστούμε τις περισσότερες συγκεκριμένες. Το ζήτημα είναι αμιγώς ερμηνευτικό σε όλο του το φάσμα (ζήτημα συνοχής) και εξωτερικά προς αυτό κριτήρια ορθότητας δεν υφίστανται. (Και πάλι, μόνο το καλύτερο επιχείρημα δεν είναι ασήμαντο.)

Γιατί, λοιπόν, πανεπιστημιακή αστυνομική εξουσία ως συνταγματική εγγύηση της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ; Θεωρώ αναξιοπρεπή τη διαφωνία μου με τον αναγνώστη σε ζητήματα (διδάγματα...) της κοινής πείρας· γι' αυτό περιορίζομαι στα εξής:

Δεν απαιτείται, ασφαλώς, η φαντασία του Carl Schmitt, για να αντιληφθεί κανείς ότι οι φοιτητικές αναταραχές στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, στο τέλος της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970, ως (έστω περιορισμένης εμβέλειας) εξαιρετική κατάσταση, έθεσαν στις αρχές των πανεπιστημίων, εν όψει ακριβώς της επέμβασης, ή μάλλον εγκατάστασης, της δημόσιας δύναμης σε αυτά, το θεσμικό δίλημμα, κατά τη χαρακτηριστική έκφραση μιας σχετικής ειδικής επιτροπής, ότι «αν δεν αυτοδιοικηθούν, θα διοικηθούν από άλλους»⁴². Επέλεξαν, λοιπόν, φρονίμως να αυτοδιοικηθούν. Κατά το σχετικό λήμμα μιας έγκυρης σχετικής εγκυκλοπαίδειας,

«[η] επιλογή της αναβάθμισης... της πανεπιστημιακής αστυνομίας υπήρξε εν μέρει άμεσο αποτέλεσμα της αρνητικής εμπειρίας των εξωτερικών αστυνομικών επεμβάσεων... κατά τη διάρκεια των φοιτητικών αναταραχών και εν μέρει έγκειται στη σταδιακή συνειδητοποίηση ότι, αν το πανεπιστήμιο δεν αυτοδιοικείται, θα διοικείται από άλλους που δεν θα ανταποκρίνονται στις δικές του ανάγκες»⁴³.

⁴⁰ Κατά την υπ' αριθ. 2284/2001 απόφαση της Ολομελείας του, «η αναγραφή του θρησκειόματος στα δελτία ταυτότητας, έστω και αν αυτή είναι προαιρετική, έστω δηλαδή και αν γίνεται με τη συγκατάθεση του προσώπου, συνιστά παραβίαση του άρθρου 13 του Συντάγματος» (περί θρησκευτικής ελευθερίας).

⁴¹ Πρβλ. Ronald Dworkin, *Η επικράτεια της ζωής: αμβλώσεις, ευθανασία και ατομική ελευθερία*, μετ. του γράφοντος (Αθήνα: Εκδόσεις Αρσενίδη, 2013), σ. 203 επ.

⁴² Παραπομπή του Michael Frei, «Campus Unrest, University Autonomy, and the Legal Process», *Utah Law Review* (1970), σ. 356.

⁴³ Βλ. William G. Bailey (ed.), *The Encyclopedia of Police Science* (New York: Garland, 2^η έκδ. 1995), σ. 51.

Η πανεπιστημιακή αστυνομία ενός από τα καλύτερα παγκοσμίως πανεπιστήμια, εκείνο του *Harvard*, ως ιδεοτυπικό παράδειγμα⁴⁴, είναι ιδιωτική μεν υπηρεσία, ωστόσο, με κάποιες εξαιρέσεις, όπως είναι τα εγκλήματα κατά της ζωής, έχει προτεραιότητα στην αστυνομική δίωξη και έρευνα έναντι της πολιτειακής και τοπικής αστυνομίας, διαθέτοντας προς τούτο διοικητική άδεια ασκήσεως αστυνομικής εξουσίας. Συναφώς, λόγοι φρονήσεως (προστασίας, δηλαδή, της πανεπιστημιακής ειρήνης) φαίνεται ότι εξηγούν την παροικιόδη απροθυμία της πανεπιστημιακής αστυνομίας τέτοιων υποδειγματικών, με αυστηρά ακαδημαϊκά κριτήρια, ανωτάτων ιδρυμάτων της αλλοδαπής να συνεργαστεί με τις κατά τόπον αρμόδιες αστυνομικές αρχές για τη διαλεύκανση εγκλημάτων που, κατά τη σχετική καταγγελία, έχουν διαπραχθεί εντός του πανεπιστημίου: παρατηρείται όμως (γιατί άραγε;) και μια υφέρπουσα ανταγωνιστικότητά τους⁴⁵.

Τα πανεπιστήμια, «αν δεν αυτοδιοικηθούν, θα διοικηθούν από άλλους» μεν, ωστόσο, το Σύνταγμά μας δεν επιτρέπει να διοικηθούν τα ΑΕΙ της χώρας από άλλους. Προς τα τέλη της δεκαετίας του 1990, ο αείμνηστος Γιώργος Κουμάντος⁴⁶, κάποτε μαχητικός υπερασπιστής του πανεπιστημιακού ασύλου, απορούσε, δίκαια αποκαμωμένος, με την ιδεολογική τύφλωση του νομοθέτη να απαγορεύσει, κατ' αρχήν, την είσοδο της δημόσιας δύναμης στα ΑΕΙ χωρίς αυτά να διαθέτουν εσωτερική υπηρεσία ασφαλείας. Για τον ίδιο ακριβώς λόγο (με όλο τον σεβασμό), απορώ και εγώ με την ιδεολογική επιπολαιότητα του νομοθέτη που φιλοδόξησε να ορίσει, κατά τα ανωτέρω, ότι «[ε]ντός των χώρων των ΑΕΙ οι αρμόδιες [sic⁴⁷] αρχές ασκούν όλες τις κατά νόμο [sic] αρμοδιότητές τους» χωρίς αυτά να διαθέτουν ούτε τώρα εσωτερική υπηρεσία ασφαλείας, δηλαδή πανεπιστημιακή αστυνομία.

Αν όμως, σε συγκεκριμένες επείγουσες περιστάσεις, οι πανεπιστημιακές αρχές δεν ασκούν την εκ του Συντάγματος αναγκαία και επιβεβλημένη αστυνομική εξουσία τους, π. χ. διά της κλήσεως της δημόσιας δύναμης, η κυβέρνηση, δηλαδή ο εποπτεύων, κατά το Σύνταγμα, αρμόδιος Υπουργός Παιδείας (στη φιλελεύθερη δημοκρατία δεν υπάρχουν «[δ]ιοικητικά στεγανά, στα οποία η Κυβέρνηση δεν μπορεί να υπεισέλθει»⁴⁸), οφείλει, εκτός των άλλων, να αναλαμβάνει την πολιτική ευθύνη υποκατάστασής τους⁴⁹. Το τελευταίο, ως

⁴⁴ Βλ., αναλυτικά: <https://www.hupd.harvard.edu/faq>.

⁴⁵ «[Η] Αστυνομία του Σινσινάτι πρέπει να αποκτήσει 6ο Τμήμα για την αστυνόμευση του Πανεπιστημίου [...]. Είναι υπέροχο πανεπιστήμιο [...], αλλά δεν κάνουν για αστυνομικοί. Διαθέτουμε όμως σπουδαία αστυνομική υπηρεσία στο Σινσινάτι, πιθανώς την καλύτερη στο Οχάιο [...]. Είπα [στον διοικητή της] ότι αυτοί πρέπει να το αναλάβουν. Και νομίζω ότι είναι σύμφωνος» (Joe Deters, Εισαγγελέας της Κομητείας του Χάμιλτον [: <https://tinyurl.com/y46ltuoj>]). Στο ίδιο πλαίσιο, π. χ., κατά το άρθρο 67381 του *Education Code* της Πολιτείας της Καλιφόρνιας των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, ενώ αναγνωρίζεται και κατοχυρώνεται η αναφερομένη στο κυρίως κείμενο προτεραιότητα της πανεπιστημιακής αστυνομίας, συγχρόνως, εξουσιοδοτούνται οι αρμόδιες πανεπιστημιακές και τοπικές αστυνομικές αρχές να συνάψουν ειδικά συμφωνητικά για τον καθορισμό των αρμοδιοτήτων τους και την επίλυση των τυχόν συγκρούσεών τους. (Και αύξηση, συνεπώς, της δικηγορικής ύλης: πώς να μη θυμηθεί κανείς το εξάισιο μαρξικό εγκώμιο του εγκλήματος ως παραγωγικής εργασίας; Βλ. Karl Marx, «Abschweifung über produktive Arbeit», in Karl Marx και Friedrich Engels, *Werke* 26.1 [Berlin: Dietz, 1965], σς 363επ.)

⁴⁶ Βλ. «Μια απομυθοποίηση του ασύλου», in *Θητεία στην ελευθερία* (Αθήνα: Πόλις 2007), σ. 441.

⁴⁷ Ήδη (στο ψηφιοσθέν κείμενο): δημόσιες. Εδώ ο παιδονόμος αποκτά την ποιότητα που είχε εντοπίσει, με άλλη ευκαιρία, με την απαράμιλλη εκφραστική του δεινότητα ο Αλέξανδρος Σβώλος: «μαλάκιον υπό έποψιν διατυπώσεως... φαίνεται ότι εγράφη από νομικούς παιδικής μορφώσεως... [Κ]ατά κυριολεξίαν είναι μάλλον προκήρυξις».

⁴⁸ Φίλιππος Κ. Σπυρόπουλος, *Συνταγματικό δίκαιο* (Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018), σ. 361.

⁴⁹ Αντιμετωπίζοντας ο αείμνηστος Ξενοφών Ζολώτας, ως πρωθυπουργός ευρύτερης -σημειωτέον- αποδοχής, το οξύ πρόβλημα της καταλήψεως πανεπιστημιακού κτιρίου από «ξένα στοιχεία», δήλωσε προς τους δημοσιογράφους (https://youtu.be/nrNB_HLY4J4, 0:27 επ.), επικαλούμενος το Σύνταγμα και τους νόμους, ότι, λόγω του πανεπιστημιακού ασύλου,

διοικητικό μέτρο, θα έπρεπε να το ρυθμίζει, κατά σύμφωνο προς το Σύνταγμα τρόπο⁵⁰, ο πρόσφατος παιδονόμος· αλλά, τότε, τι παιδονόμος θα ήταν;

«Το κράτος οφείλει να μη αντιμετωπίζει τα πανεπιστήμιά του όπως τα γυμνάσια», κατά την ωραία έκφραση του Wilhelm von Humboldt⁵¹. Στην ίδια νομοθετική διαδικασία, έγκριτος ομιλητής⁵², ενώ δέχεται μεν και αυτός ότι «ο συντακτικός νομοθέτης δεν καθιέρωσε ρητά το πανεπιστημιακό άσυλο», ωστόσο, κατά τον ίδιο, η ακαδημαϊκή ελευθερία και το πλήρως αυτοδιοίκητο των ΑΕΙ «μας επιβάλλουν να υιοθετήσουμε ενισχυμένες εγγυήσεις για την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών και την ελεύθερη διδασκαλία και έρευνα στο πανεπιστήμιο». Και διευκρινίζει:

«Για την πρόληψη των εγκλημάτων δεν μπορείς αβασάνιστα στον χώρο του πανεπιστημίου να εισάγεις τις δυνάμεις καταστολής και να περιπολούν, όπως θα μπορούσαν να περιπολούν ή να παρίστανται σε οποιονδήποτε δημόσιο χώρο, σε οποιαδήποτε πλατεία ή πεζόδρομο μιας πόλης. [Η ακαδημαϊκή ελευθερία] απαιτεί ένα στάδιο ελευθερίας το οποίο υπερβαίνει την κοινή ελευθερία... Δεν μπορούμε... να εξομοιώνουμε τον χώρο των πανεπιστημίων με οποιονδήποτε δημόσιο χώρο ... [Η] ελευθερία μέσα στους πανεπιστημιακούς χώρους... προϋποθέτει —κακά τα ψέματα— ... κατά κάποιον τρόπο και μια ελευθεριότητα».

Το τελευταίο δεν αφορά μόνο τους φοιτητές, αλλά και τους διδάσκοντες και ίσως το ίδιο το πανεπιστήμιο. Ιδού, λοιπόν, μια μικρή προσωπική ανθολογία:

Στη λεγόμενη Σχολή της Φρανκφούρτης υπό τη σκέπη όμως του πανεπιστημίου, τον Απρίλιο 1969, ο Theodor Adorno δεν αρχίζει τις προγραμματισμένες πανεπιστημιακές του διαλέξεις για τη διαλεκτική σκέψη. Στον πίνακα έχει ήδη γραφεί ένα ειρωνικό σύνθημα (για το τι θα πάθαινε ο καπιταλισμός, αν άφηναν τον Adorno στην ησυχία του: τίποτε...) και τρεις φοιτήτριες [:] τον περικυκλώνουν, ξεγυμνώνουν τα στήθη τους και τον ραίνουν με ροδοπέταλα. Ο Adorno παίρνει το καπέλο του και αποχωρεί. Το προηγούμενο εξάμηνο, ασκώντας διοικητική αρμοδιότητα, είχε καλέσει την αστυνομία να τερματίσει τη φοιτητική κατάληψη (ουσιωδώς φασιστική, κατά τον Jürgen Habermas⁵³) στο (πανεπιστημιακό) Ινστιτούτο της Σχολής. Στις αρχές Μαΐου 1969, τη μέρα που δημοσιεύεται στο *Spiegel* η γνωστή συνέντευξή του (τελευταία: θα πεθάνει λίγους μήνες αργότερα στα 66 του), γράφει σε μια επιστολή του προς τον Herbert Marcuse ότι οφείλει κανείς να μη δαιμονοποιεί συλλήβδην την αστυνομία (ορθά!) και του ιστορεί τη μαχητική υπεράσπιση της επιλογής

την αποκλειστική εξουσία και ευθύνη φέρουν οι αρχές του Πανεπιστημίου (η Σύγκλητός του): «δεν έχει αρμοδιότητα καμία η κυβέρνηση ούτε και κανείς άλλος». (Ευχαριστώ τον κ. Νικόλα Βαδιβούλη που έθεσε υπ' όψιν μου τη σχετική πηγή.) Και κατά τον Ζολώτα, λοιπόν, το κράτος, διά του αρμοδίου (και πολιτικά υπευθύνου) Υπουργού Παιδείας, απλώς εποπτεύει, όπως ο (ανεύθυνος) βασιλεύς απλώς βασιλεύει και δεν κυβερνά... Κατά τα εκτιθέμενα στο κυρίως κείμενο, ωστόσο, το πανεπιστημιακό άσυλο, ως συνταγματική εγγύηση πανεπιστημιακής αστυνομικής εξουσίας, σημαίνει και ότι, υπό προϋποθέσεις και περιστάσεις που πρέπει να ορίζει σύμφωνος προς το Σύνταγμα νόμος, εφ' όσον η εν λόγω εξουσία καταχρηστικά δεν ασκείται από τις πανεπιστημιακές αρχές, ο πράγματι εποπτευών υπουργός, αναλαμβάνοντας πλήρως την πολιτική ευθύνη, τις υποκαθιστά στην άσκηση της.

⁵⁰ Πρβλ. τον προβληματισμό του Σωτήρη Λύτρα, in Αποστόλου Γέροντα, του ιδίου, Προκόπη Παυλόπουλου, Γλυκερίας Σιούτη και Σπυρίδωνος Φλογαίτη, *Διοικητικό δίκαιο* (Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 4^η έκδ. 2018), σ. 84.

⁵¹ Βλ. «Über die innere und äußere Organisation der höheren wissenschaftlichen Anstalten in Berlin», in *Werke IV* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1982), σ. 256.

⁵² Πρόκειται για τον συνάδελφο Γιώργο Καμίνη.

⁵³ Βλ. *Kleine politische Schriften I – IV* (Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 1981), σ. 214.

του ενώπιον του Daniel Marc Cohn-Bendit⁵⁴. Θα μπορούσε, άραγε, ο Adorno να καλέσει την αστυνομία, για να του επιτραπεί να συνεχίσει απρόσκοπτα τις διαλέξεις του (ο ίδιος τις ματαίωσε πανηγυρικά), χωρίς τον κίνδυνο της αυτογελοιοποίησης: το άδειο αμφιθέατρο; Το Σύνταγμά μας προβλέπει για τους καθηγητές των ΑΕΙ, όπως επισημάνθηκε, εγγυήσεις οιονεί δικαστικής ανεξαρτησίας. Το προκείμενο γεγονός ήταν, βέβαια, ακραίο και αποδοκιμαστέο, οι εν λόγω εγγυήσεις ίσως μεταφράζονται όμως θεσμικά στο ότι οι καθηγητές των ΑΕΙ της δικής μας χώρας, όπως και οι δικαστές της, είναι απολύτως θεμιτό να αποτελούν αντικείμενο οξύτερης και σφοδρότερης κριτικής από ό,τι κάθε άλλος πολίτης.

«Καιρός λοιπόν να καταργηθεί το κακώς εννοούμενο σήμερα άσυλο», ισχυρίστηκαν, χωρίς ιδιαίτερο, από ό,τι φαίνεται, προβληματισμό, επιφανείς συμπολίτες μας του τηλεφωνικού καταλόγου Α - Δ. Το «κακώς εννοούμενο» πανεπιστημιακό άσυλο δεν δύναται, βέβαια, κανονιστικά να καταργηθεί: μόνο το «καλώς εννοούμενο» ισχύει, δηλαδή δεσμεύει. Διαβάζουμε, λοιπόν, ότι η Καθηγήτρια κ. Χ, που την περίπτωση της επικαλούνται οι προαναφερθέντες ως καταλυτικό παράδειγμα,

«έχει αποφασίσει να μην ανακοινώνει τις βαθμολογίες των γραπτών που 'δεν της αρέσουν', αναγκάζοντας ένα μεγάλο αριθμό φοιτητών να περνάει από το γραφείο της. Εκεί μιλάει στους φοιτητές με τον χειρότερο τρόπο, τους προσβάλλει και τους ειρωνεύεται... Απόδειξη της απαράδεκτης συμπεριφοράς της είναι πως μετά από αυτές τις κατ' ιδίαν συναντήσεις ορισμένα άτομα αποχωρούν κλαίγοντας από το γραφείο της. Αυτή η πρακτική της κ. [Χ] βρίσκεται σε απόλυτη συνάρτηση με την γενικότερη συμπεριφορά της κατά την διάρκεια των παραδόσεων»⁵⁵.

Έστω, χάριν του (αντ)επιχειρήματος, ότι η καταγγελία είναι βάσιμη. Κάποιοι αναρχικοί φοιτητές (οι ίδιοι οι καταγγέλλοντες), με πολύ χιούμορ ασφαλώς, δεν δικαιούνται να επωφεληθούν από την κοινή νομοθεσία και να καλέσουν την αστυνομία για τα νόμιμα εις βάρος της Χ: πανεπιστημιακή αστυνομική εξουσία.

Από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού, η *American Association of University Professors*, με την από 22.11.2016 ανακοίνωσή της⁵⁶, υποστήριξε ένα διογκούμενο κίνημα πανεπιστημιακών ασύλων εναντίον –σημειωτέον– της κυβερνητικής πολιτικής, καλώντας τα πανεπιστήμια να υπακούσουν μεν γενικά στον νόμο, ωστόσο, να μη παράσχουν στις αστυνομικές αρχές, χωρίς δικαστική εντολή, πληροφορίες σχετικές με (παράνομους) μετανάστες φοιτητές τους ούτε η πανεπιστημιακή αστυνομία να συνεργαστεί με αυτές. Περίπου ένα έτος μετά, αμόρφωτοι και ανάγωγοι φοιτητές –κατά μία σχετική καταγγελία⁵⁷– ματαίωσαν διάλεξη (εκπροσώπου διάσημης Ένωσης υπέρ των ατομικών ελευθεριών και ιδίως της ελευθερίας έκφρασης...) και με τα συνθήματα: «*ACLU, you protect Hitler, too*», «*Blood on your hands*». Ωστόσο, το Πανεπιστήμιο, προς μεγάλη απογοήτευση των περιέργων, επικαλέστηκε τη νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων, για το αν και το τι θα πράξει.

⁵⁴ Βλ. *Frankfurter Schule und Studentenbewegung: Von der Flaschenpost zum Molotowcocktail 1946-1995 II* (Frankfurt a. M.: Rogner und Bernhard bei Zweitausendeins, 1998), σ. 624.

⁵⁵ <https://tinyurl.com/y6d99znb>.

⁵⁶ <https://tinyurl.com/y4a44adc>.

⁵⁷ <https://tinyurl.com/yy53r55b>.

Πρόσφατα, λόγω των γνωστών από την ειδησιογραφία γεγονότων, εκατοντάδες πανεπιστημιακοί, σε εκκλησή τους προς την κυβέρνηση του Χονγκ Κονγκ, διακήρυξαν ότι τα «[π]ανεπιστήμια πρέπει να έχουν την ευελιξία και την αυτονομία να διαχειρίζονται τα ζητήματα της φοιτητικής συμπεριφοράς χωρίς την αστυνομική αυτεπάγγελτη επέμβαση. Η αστυνομία πρέπει να εισέρχεται στις πανεπιστημιούπολεις μόνο με δικαστικό ένταλμα»⁵⁸.

Οι κρίσιμες λέξεις πανεπιστημιακή ειρήνη ακούστηκαν μία και μόνη φορά στην προαναφερθείσα νομοθετική διαδικασία, όχι όμως ως προς τη θεμελίωση της πανεπιστημιακής αστυνομικής εξουσίας, διότι αυτό είναι κατά τη γνώμη μου το κρίσιμο συνταγματικό αγαθό που παραγνωρίζεται στη φλύαρη δημόσια διαβούλευση, αλλά ως προς τις δυσμενείς συνέπειες του νέου νόμου (ως παιδονόμου): ο κοινός νόμος δεν δύναται να αφαιρέσει, κατά σύμφωνο προς το Σύνταγμα τρόπο, την εξουσία των πανεπιστημιακών αρχών ή τη διακριτική ευχέρειά τους (που πρέπει πάντως να την ασκούν, άλλως υπέχουν, όπως επισημάνθηκε, πειθαρχική και ποινική ευθύνη) να σταθμίζουν υπό προϋποθέσεις (η διάπραξη κακουργήματος, π. χ., δεν τίθεται στον ζυγό) και στις εκάστοτε περιστάσεις τι αποτελεί σοβαρότερο κίνδυνο για τη διατάραξη ακριβώς της πανεπιστημιακής ειρήνης· μια φοιτητική κατάληψη, π. χ., ενός πανεπιστημιακού κτιρίου ή μια αστυνομική επέμβαση για την εκκένωσή του. Η κρίση αυτή, ως αμιγώς διοικητική, υπόκειται στον συνήθη δικαστικό έλεγχο. Νόμος πάντως που αφαιρεί από τις αρχές των πλήρως αυτοδιοικούμενων, κατά το Σύνταγμα, ΑΕΙ και αυτή την ελάχιστη εξουσία (ή διακριτική ευχέρεια) είναι, κατά τα προαναφερθέντα, αντισυνταγματικός.

Υπερασπιζόμενη η ίδια Υπουργός το επίμαχο σχέδιο νόμου, προσέφερε, κατά την εκτίμησή μου, ένα πολύ ισχυρό επιχείρημα σε εκείνους που τυχόν κατορθώσουν να αμφισβητήσουν τη συνταγματικότητα του νόμου ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων, στερώντας από τα τελευταία ακόμη και την κανονιστική δυνατότητα μιας κάποιας σύμφωνης προς το Σύνταγμα ερμηνείας του, καθότι, κατά τα μεθοδολογικώς μάλλον κρατούντα, δεν δύναται το δικαστήριο, με τη σύμφωνη προς το Σύνταγμα ερμηνεία του νόμου μεν, αλλά αντίθετη προς τη βούληση του νομοθέτη, να υποκαταστήσει τον τελευταίο: το δικαστήριο, εν προκειμένω, «δεν διορθώνει τη θέληση του νομοθέτη»⁵⁹. Ο νόμος, ωστόσο, δεν επιτρέπει, σύμφωνα με τη δήλωση της Υπουργού, να ληφθεί υπ' όψιν ούτε η εναντίωση των πανεπιστημιακών αρχών σε μια αστυνομική επέμβαση. Κατά την Υπουργό, ηθελήμενα

«[δ]εν προβλέπεται καμία παρέμβαση των πρυτανικών αρχών ούτε άδεια ούτε ενημέρωση του πρύτανη^[60]. Η διαδικασία είναι αδιαμεσολάβητη. Ισχύει στα ΑΕΙ ό,τι ακριβώς ισχύει σε κάθε δημόσιο

⁵⁸ <https://tinyurl.com/v3v7apb>.

⁵⁹ Π. Δ. Δαγτόγλου, *Ατομικά δικαιώματα* (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 4^η έκδ. 2012), σ. 1246.

⁶⁰ Πριν αλέκτορα φωνήσαι..., η προαναγγελθείσα αναδίπλωση ήλθε διά του κυβερνητικού εκπροσώπου (η υπόληψη υποχρεού...), <https://tinyurl.com/y6mp8qo6>, 34:17 επ.: «μη περιμένετε πάντα [...] για οποιοδήποτε θέμα ανακύπτει να μπαίνει η αστυνομία στο πανεπιστήμιο. Η αστυνομία θα μπαίνει στο πανεπιστήμιο, όταν το κρίνει η ίδια [sic] και οι πρυτανικές αρχές [...] πάντα σε συνεννόηση με τις πρυτανικές αρχές». Η σκληρή πραγματικότητα αποδεικνύεται, περισσότερο από ό,τι ο (παιδο)νόμος, σύμφωνη προς το Σύνταγμα... Συναφώς, τέσσερις καθηγητές ΑΕΙ πρότειναν το απολύτως σύμφωνο με την ισχύ, όχι ακριβώς με την κατάργηση του πανεπιστημιακού ασύλου, ότι πρέπει «[ν]α συναφθεί πρωτόκολλο συνεργασίας μεταξύ των πανεπιστημίων και των υπηρεσιών ασφαλείας τους από τη μια μεριά, και της αστυνομίας από την άλλη»

χώρο της χώρας. Δηλαδή, οι αρχές μπορούν να επέμβουν για κάθε αξιόποινη πράξη, όπως ορίζει η κοινή νομοθεσία».

Απέριψε δε η ίδια σχετική αντιπρόταση, διότι «[δ]εν εξομοιώνει τον πανεπιστημιακό χώρο με τον κοινό δημόσιο χώρο», και μάλιστα για λόγους *αποτελεσματικότητας* του νόμου:

«όσο ανοίγουμε παραθυράκια στη διάταξη, ελλοχεύει σημαντικός κίνδυνος αυτή να μείνει ανεφάρμοστη... [Χ]ρειαζόμαστε καθαρές λύσεις, καθαρές γραμμές, χωρίς αστερίσκους, χωρίς παραθυράκια, χωρίς αναστολές. Να ισχύσει στο δημόσιο πανεπιστήμιο ό,τι ακριβώς ισχύει σε κάθε δημόσιο χώρο της χώρας».

Συναφώς, κατά άλλον ομιλητή⁶¹, δεν

«[ε]ίναι δυνατόν... τα πανεπιστημιακά όργανα... να εκτρέπονται [*sic*] από την ακαδημαϊκή αποστολή τους, προκειμένου να καταστούν ανιχνευτές αδικημάτων... [Κ]αθένας έχει το αυτονόητο δικαίωμα άμεσης πρόσβασης στις αρμόδιες αρχές για την περιφρούρηση των νόμιμων δικαιωμάτων του, χωρίς κανένα κάλυμα, χωρίς μεσάζοντες. Οτιδήποτε άλλο είναι αντισυνταγματικό».

Τα πανεπιστημιακά όργανα είναι όμως και αυτά αρμόδιες διοικητικές αρχές που ασκούν δημόσια εξουσία, συνταγματικά κατοχυρωμένη, στις οποίες ίσως, υπό προϋποθέσεις, χάριν της πανεπιστημιακής ειρήνης, πρέπει να καταφύγει κανείς, ακριβώς επειδή «οτιδήποτε άλλο είναι αντισυνταγματικό». Η τυχόν κατάλυση του πανεπιστημιακού ασύλου *συγκεκριμένου* ΑΕΙ εκ μέρους *ιδιωτών* (φοιτητών ή μη) ενδεχομένως, ως κατάσταση ανάγκης, αποτελεί λόγο για τη λήψη *διοικητικών μέτρων* (ή υποκατάστασης οργάνου: περίπτωση κατάχρησης εξουσίας), κατά ασφαλώς σύμφωνο προς το Σύνταγμα *νόμο*: και πάλι, δεν αίρει την αντισυνταγματικότητα νόμου (γενικού και αφηρημένου) που αφαιρεί *συλλήβδην* την εκ του Συντάγματος εξουσία και ευθύνη των αρχών των πλήρως αυτοδιοικούμενων ΑΕΙ για την τήρηση της τάξης και της ασφάλειας στους χώρους τους. Στοιχειώδεις: ως προς αυτό δεν θα διαφωνούσε με τον Μάνεση ούτε ο (εδώ διαπρεπής, κατά τον ίδιο⁶²) Schmitt της μεσοπολεμικής (του 1928 όμως) *Verfassungslehre*.

Ιδού, λοιπόν, ένα κανονιστικό πρόβλημα εκ του *ανισχύρου* αντισυνταγματικού νόμου (μια προσφιλής στον Μάνεση προβληματική): έστω ότι μια διάταξη (ένας *κανόνας*, δηλαδή) ρυθμίζει ήδη την άσκηση μιας συνταγματικής εγγύησης. Η εν λόγω διάταξη δεν δύναται να καταργηθεί χωρίς να αντικατασταθεί. Μια *παραπεμπτική* διάταξη, ως ατελής, υπό ποιούς όρους, άραγε, θα μπορούσε να επιτελέσει τη ζητούμενη αντικατάσταση; Κατά έναν ομιλητή⁶³, στην ίδια νομοθετική διαδικασία, ο νομοθέτης δύναται να ρυθμίσει το πανεπιστημιακό άσυλο, όχι όμως και να το καταργήσει. Ωστόσο, ακριβέστερα, ο νομοθέτης που *οφείλει*, κατά το Σύνταγμα, να ρυθμίσει την άσκηση της πανεπιστημιακής

(<https://tinyurl.com/vsva8zo>): ναι, αλλά πρέπει και κάποιος να εκπροσωπήσει νόμιμα το Πανεπιστήμιο στη σύναψη του πρωτοκόλλου...

⁶¹ Τον Χρήστο Ταραντίλη, βουλευτή της πλειοψηφίας.

⁶² «[Δ]ιαπρεπής, αλλά διαβόητος για την υποστήριξή του προς το εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς»: *Συνταγματικό δίκαιο I* (Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Σάκκουλα, 1980), σ. 43 σημ. 35.

⁶³ Τον Δημήτριο Τζανακόπουλο.

αστυνομικής εξουσίας, ιδίως με τον οργανισμό κάθε ΑΕΙ διακριτά, δεν δύναται να καταργήσει τον σχετικό νόμο που ρυθμίζει την άσκησή της (π. χ., ως επιτακτικής προς την κοινή δημόσια δύναμη, επιτρεπτικής ή απαγορευτικής) χωρίς, συγχρόνως, να τον αντικαταστήσει: και ένας απλώς παραπεμπτικός νόμος περί εφαρμογής της κοινής νομοθεσίας δεν τον αντικαθιστά.

Ίσως μάλιστα ο εν λόγω νόμος να αποτελεί εν προκειμένω, όπως και ο προηγούμενος 4009/2011, ουσιωδώς διοικητικό μέτρο: μία ακόμη, όπως επισημάνθηκε, μεσοπολεμική κατάκτηση⁶⁴, συνυφασμένη με την αμφισβήτηση της αφηρημένης κανονιστικότητας του συντάγματος. Εκτός της μεσοπολεμικής Ευρώπης ευρισκόμενος πλέον ο θετικιστής Hans Kelsen⁶⁵, αντί να απορεί⁶⁶, γιατί να είναι οι (δεσμευτικές) λέξεις του νόμου νεκρές μέχρι να τις ζωοποιήσει η δικαστική απόφαση, και όχι και οι λέξεις τις τελευταίας, μάλλον έπρεπε, χαριτολογώντας, να αναδιατυπώσει την παροιμιώδη φράση του νομικού ρεαλιστή John Chipman Gray ως εξής: «Οι νόμοι ζωοποιούν τις νεκρές λέξεις του συντάγματος, οι δικαστικές αποφάσεις ζωοποιούν τις νεκρές λέξεις του νόμου, και οι αστυνομικές διαταγές ζωοποιούν τις νεκρές λέξεις της δικαστικής απόφασης»... Προς τη συνταγματικά ανεπίτρεπτη μεταχείριση του τυπικού νόμου ως διοικητικού μέτρου συνηγορεί η ομολογία της αιτιολογικής έκθεσης του σχεδίου του ανωτέρω νόμου ότι ο προηγούμενος «αποτέλεσε άλλοθι... για την αστυνομία και τις εισαγγελικές αρχές προκειμένου να μην παρεμβαίνουν»⁶⁷.

Κατά τον διαπρεπή συνταγματολόγο Schmitt⁶⁸, λοιπόν, το οικοδόμημα του κράτους δικαίου βασίζεται στον γενικό και αφηρημένο νόμο, τον οποίο προϋποθέτει η εγγυητική διάκριση των εξουσιών. Κατά τον ίδιο, αποτελεί λογική ταχυδακτυλουργία και πολιτική κατάχρηση ο χαρακτηρισμός οποιασδήποτε απόφασης του νομοθέτη ως νόμου: δεν πρόκειται παρά για κοινοβουλευτική απολυταρχία. Είναι, δηλαδή, ανεπίτρεπτη η παραγνώριση των ουσιαστικών προϋποθέσεων της διάκρισης των εξουσιών. Το σύνταγμα, προβλέποντας τα της νομοθετικής εξουσίας, δεν την εξουσιοδοτεί να επιλύει δικαστικές διαφορές ή να εκδίδει η ίδια, υπό τη μορφή τυπικού νόμου, διοικητικές ή κυβερνητικές πράξεις. Η ιδέα της αναγωγής της κανονιστικότητας των γενικών και αφηρημένων νόμων σε μέτρα διοικητικής φύσεως είναι πάντως ουσιωδώς μεσοπολεμική: δηλαδή αντιφιλελεύθερη και, συγχρόνως, αντιδημοκρατική.

Εν κατακλείδι, η θυμική αδυναμία να διακρίνει κανείς, στο πλαίσιο του ιδεολογικού και πολιτικού ανταγωνισμού εντός της φιλελεύθερης δημοκρατίας, και τα πολλά σημαντικά που τον ενώνουν με τους διαφωνούντες, όχι μόνο στο ζήτημα του πανεπιστημιακού

⁶⁴ «Ο νόμος είναι διαταγή... Κάθε νόμος είναι διαταγή»: Carl Schmitt, *Glossarium: Aufzeichnungen der Jahre 1947 – 1951* (Berlin: Duncker & Humblot, 1991), σ. 23.

⁶⁵ «[Ο] Κέλσεν τύλιξε το περίστροφό του σε μια μπανανόφλουδα, το πέταξε στον Ρήνο, και με την οικογένειά του κατέφυγε στην Πράγα... Κατά την εναρκτήρια διάλεξή του στο Πανεπιστήμιο, φασίστες απαίτησαν να εξέλθουν από την αίθουσα διδασκαλίας όλοι όσοι δεν ήσαν Εβραίοι ή κομμουνιστές. Οι φοιτητές που παρέμειναν ξυλοκοπήθηκαν. Ο Κέλσεν έπρεπε να συνεχίσει τις παραδόσεις του υπό αστυνομική προστασία, αλλά μάλλον αναγκάστηκε να παραιτηθεί... Το 1940 στα εξήντα του και με φτωχά αγγλικά... μετανάστευσε στις Ηνωμένες Πολιτείες και αποδέχτηκε μια θέση βοηθού στο Χάρβαρντ» (Α. Javier Treviño, «Introduction», in Hans Kelsen, *General Theory of Law & State* (New Brunswick: Transaction, 2006), σ. xxii.

⁶⁶ Ο. π., σ. 154.

⁶⁷ <https://tinyurl.com/y5yzfs2w>, σ. 2.

⁶⁸ Βλ. *Verfassungslehre*, σς 151 επ.

ασύλου, αλλά και σε πράγματι δυσεπίλυτα ζητήματα, όπως, π. χ., των αμβλώσεων ή της ευθανασίας, αποτελεί τη συνυφασμένη με τον φανατισμό βλακεία (ως έλλειψη κριτικής δύναμης). Πρόκειται, απερίφραστα, για *λαϊκισμό* μεσοπολεμικής κοπής (οι διαφωνούντες ως *πολέμιοι*). Έχοντας στα χέρια του την ερμηνεία του πανεπιστημιακού ασύλου ως πανεπιστημιακής αστυνομικής εξουσίας, θα έπρεπε να έχει κανείς πολλή αναίδεια και περίσσιο θράσος για να τολμήσει να γράψει (ακόμη και για λόγους *συμβολικούς*), στην ελληνική έννομη τάξη, τη διάταξη: «Σε αξιόποινες πράξεις που τελούνται εντός των χώρων των ΑΕΙ εφαρμόζεται η κοινή νομοθεσία». Η μεγάλη του συνταγματική απαιδευσία θα ήταν, άραγε, συγγνωστή;

Έγραφε, και πάλι, ο Γιώργος Κουμάντος, την 4.2.2007: «[πανεπιστημιακή] κοινότητα δεν υπάρχει [και] πάντως δεν έχει τη διαρθρωτική λειτουργικότητα για να επιλύσει τέτοια προβλήματα. Αν την είχε, θα... είχε ήδη επιλύσει [το ζήτημα του πανεπιστημιακού ασύλου]»⁶⁹. Η πανεπιστημιακή κοινότητα δεν δημιουργείται μεν *διά* του νόμου, ούτε όμως *υπέρ* του νόμου (παλαιότερα, θα έλεγαν: με «γιουρούσι στο εποικοδόμημα»). Και *διαρθρωτική λειτουργικότητα* ασφαλώς δεν σημαίνει *κοινή νομοθεσία*, εκτός αν προβλέπει την εφαρμογή της *οργανισμός* ενός *συγκεκριμένου* ΑΕΙ, ο οποίος θα έχει ασφαλώς συνταχτεί και με τη δική του σύμπραξη: η συλλήβδην εφαρμογή της κοινής νομοθεσίας είναι συνταγματικά (και από την οπτική γωνία της εν στενή εννοία *πολιτικής ηθικής*) απαράδεκτη (οι φανατικοί, βέβαια, δεν το βλέπουν) και ως προς την αποτελεσματικότητά της απρόσφορη (του φανατικού δεν τους ενδιαφέρει). «*Διαρθρωτική λειτουργικότητα*» μάλλον σημαίνει *πανεπιστημιακή αστυνομία* ως οργανική μονάδα ενός *πλήρως αυτοδιοικούμενου* ΑΕΙ. Το ζήτημα αυτό βρίσκεται όμως εκτός του θέματός μας.

Ελπίζω, λοιπόν, να ανταποκρίθηκα ικανοποιητικά στο ιδανικό των λίγων, αλλά τόσο προσεγμένων δημόσιων παρεμβάσεων του Αριστοβούλου Μάνεση: με ιδεολογική αυτοσυγκράτηση, μακριά από κομματικές σκοπιμότητες, με λόγο ζηρώ μεν, όπως απαιτεί το δημοκρατικό πνεύμα, και κριτικό, αλλά, συγχρόνως, *εποικοδομητικό*, ακριβώς διότι μόνον έτσι καλείται η επιστήμη να συμβάλλει στην προαγωγή της εν ευρεία εννοία πολιτικής. Όσοι, πρωτίστως οι διδάσκοντες και οι διδασκόμενοι, νοιάζονται για το πανεπιστήμιο ως θεσμό μιας εύτακτης κοινωνίας, ως μια ιστορική κατάκτηση ανοικτή στο μέλλον ως *ρεαλιστική ουτοπία*, θα νοιώσουν να τους αγγίζουν ιδιαίτερα τα λόγια του ιδίου, με τα οποία κλείνει μια αρκετά μεταγενέστερη μελέτη του⁷⁰, συναφή προς την προαναφερθείσα στην αρχή των εδώ αναπτύξεων:

«[Τ]ο εύρος και η αποτελεσματικότητα της ελευθερίας της διδασκαλίας δεν εξαρτώνται μόνον από τις διατάξεις του Συντάγματος, των νόμων και των οργανισμών των Α. Ε. Ι. Αν τυχόν λείπει το επιστημονικό ήθος, η πολιτική αγωγή ή η δημοκρατική νοοτροπία και συμπεριφορά των διδασκόντων και των διδασκόμενων, η ελευθερία της διδασκαλίας στα Πανεπιστήμια –και μαζί της η προαγωγή της επιστήμης και η κοινωνική πρόοδος– κινδυνεύει να αποβεί φενάκη».

⁶⁹ Βλ. «Μια ανήμπορη κοινότητα», in *Θητεία στην ελευθερία*, σ. 531.

⁷⁰ Βλ. «Η ελευθερία της διδασκαλίας στα Πανεπιστήμια», in *Συνταγματική θεωρία και πράξη* II (Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2007), σ. 663.

ΥΓ (από ένα ημερολόγιο μιας πανδημίας): Κατά το άρθρο τρίτο της υπ' αριθ. 115744/Z1/4.9.2020 Κοινής Υπουργικής Απόφασης⁷¹, ως προς την επαναλειτουργία των ΑΕΙ και τα μέτρα για την αποφυγή διάδοσης του COVID-19 κατά την επαναλειτουργία τους, «[η] εκπαιδευτική διαδικασία [...] πραγματοποιείται σύμφωνα με τα οριζόμενα στον κανονισμό του κάθε προγράμματος σπουδών και με φυσική παρουσία των φοιτητών, υπό την προϋπόθεση ότι ο αριθμός των εγγεγραμμένων φοιτητών σε κάθε εκπαιδευτική δραστηριότητα [...] ανέρχεται κατ' ανώτατο όριο έως τον αριθμό πενήντα (50) ανά τμήμα» (η έμφαση δική μου). Κατά τη συναφή υπ' αριθ. πρωτ. 327/24.9.2020 εγκύκλιο του αρμοδίου Υφυπουργού,

[τα]ο διδακτικό έργο... διεξάγεται...: α) αποκλειστικά διά ζώσης για τμήματα στα οποία συμμετέχουν έως πενήντα (50) εγγεγραμμένοι φοιτητές... β) αποκλειστικά με τη χρήση μεθόδων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης για τμήματα στα οποία συμμετέχουν πάνω από πενήντα (50) εγγεγραμμένοι φοιτητές... [Τα]α συλλογικά όργανα των Α.Ε.Ι. δύνανται να λάβουν αποφάσεις για την ορθή εφαρμογή και παρακολούθηση των μέτρων που ορίζονται στην [ανωτέρω απόφαση], σε καμία περίπτωση όμως δεν μπορούν να λαμβάνουν [αντίθετες προς αυτήν] αποφάσεις..., το περιεχόμενο της οποίας είναι εφαρμοστέο και δεσμευτικό για όλα τα Α.Ε.Ι.

Το ζήτημα δεν αφορά τα εν λόγω μέτρα καθ' εαυτά. Επισημαίνω πάντως ότι η εν λόγω διάταξη, σε συνδυασμό, άλλως κατά ερμηνεία σύμφωνη προς το υφιστάμενο (ανώτερης τυπικής ισχύος) κανονιστικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία των ΑΕΙ και την κανονιστική τους αρμοδιότητα, η οποία συνυφαίνεται με την πλήρη αυτοδιοίκησή τους ως συνταγματική εγγύηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας, δεν δύναται παρά να έχει την έννοια της «έντονης υποδείξεως [...] προς την κανονιστικώς δρώσα διοίκηση» (κατά τον νομικό χαρακτηρισμό έγκυρης γνωμοδότησης νομικού συμβούλου ΑΕΙ, η οποία έγινε δεκτή από τον πρότανή του. Σημειωτέον, επίσης, ότι η ανωτέρω εγκύκλιος δεν αποτελεί ούτε αυθεντική ερμηνεία της απόφασεως και οπωσδήποτε, κατά το εδώ κρίσιμο περιεχόμενο της, αντίκειται προς το προαναφερθέν κανονιστικό πλαίσιο). Εξ αιτίας της πανδημίας του COVID-19, λοιπόν, συντρέχουν έκτακτοι λόγοι αναμόρφωσης και προσαρμογής του τρόπου και των μεθόδων της πανεπιστημιακής διδασκαλίας (υπό κανονικές συνθήκες) και υιοθέτησης, ίσως για όλα τα μαθήματα, της εξ αποστάσεως διδασκαλίας.

Ωστόσο, πρώτον, η απόφαση δεν λαμβάνει καμία πρόνοια για τις κρίσιμες περιπτώσεις των διδασκόντων ή διδασκομένων που ανήκουν σε ομάδα υψηλού κινδύνου. Ειδικότερα, μεταξύ του υπουργικού αυταρχισμού και της συγκλητικής ευθυνοφοβίας, μέσα σε τόσες χιλιάδες σελίδες ειδικής νομοθεσίας και εγκυκλίων για την αντιμετώπιση της διάδοσης του Covid-19, εις πείσμα της αυτοδιοικήσεως των ΑΕΙ, δεν βρέθηκε κανονιστικός χώρος για την κατά προτεραιότητα μέριμνα ιδίως υπέρ των φοιτητών που, επειδή ανήκουν σε ομάδα υψηλού κινδύνου, αδυνατούν να παρακολουθήσουν τη διά ζώσης (με φυσική παρουσία) διδασκαλία. Αυτή η κατηγορία των λιγότερο ευνοημένων (κατά τη διάσημη

⁷¹ ΦΕΚ Β' 3707/4.9.2020.

ρήτρα του John Rawls) από την αυθαιρεσία της φύσης ή της τύχης είναι δικαϊκά ανύπαρκτη, εις δόξαν του νομικού μας πολιτισμού. Δεύτερον, αμεσότερα προς το θέμα μας, είναι, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, αβέβαιη η τήρηση των όρων, όχι μόνο της απόφασης, αλλά και των νόμων, ως προς την ασφαλή για διδάσκοντες και διδασκόμενους διά ζώσης διδασκαλία των μαθημάτων. Ειδικότερα, ακόμη και αν, π. χ., τηρούνται οι αριθμητικοί περιορισμοί στις αίθουσες διδασκαλίας, δεν υφίσταται τρόπος να ελεγχθεί η τήρηση των γενικών αριθμητικών περιορισμών στους λοιπούς πανεπιστημιακούς χώρους εισόδου ή παραμονής: η ελλείπουσα πανεπιστημιακή αστυνομία... Συνεπώς, πώς ένας διδάσκων ή διδασκόμενος δύναται να υποχρεωθεί να λάβει μέρος σε διά ζώσης διδασκαλία, εφ' όσον δεν υφίσταται εύλογη εγγύηση ως προς την τήρηση των γενικών μέτρων;